

Beste trouwe en nieuwe lezers

Voor u ligt alweer het winternummer van onze verenigingen. Heeft u ook zo'n onbestemd gevoel over de vrede in de wereld in het algemeen en het nut van de activiteiten in het bijzonder waar we mee bezig zijn? In dit nummer zult u naast veel ellende ook enkele lichtpunten voor deze donkere dagen tegenkomen. Meer kunnen we u niet bieden, maar we hopen dat u ruimhartig genoeg bent om deze realiteit te aanvaarden en niet de boodschapper ervan af te straffen.

Een lichtpunt is toch zeker het IPPNW-wereldcongres in Beijing geweest. In dit nummer vindt u een impressie van de leden die het congres bezocht hebben. Verder het IPPNW-rapport van een aantal Europese afdelingen over kernenergie, waarvan u in dit nummer een samenvatting aantreft. Het voorbeeld van Oostenrijk is zo'n mogelijk lichtpunt. Daarnaast bevelen we van harte de oproepen van onze voorzitters aan om niet te versagen: er zijn in het verre en nabije verleden ook duistere oorlogspraktijken geweest, zie de woorden van Jef de Loof, voorzitter AVV. Ook al zijn we op dit moment pessimistisch over de verbreiding van oorlog en geweld, achter de schermen van de onderhandelingstafels gebeurt toch het nodige. Zie het verslag van Herman Spanjaard, voorzitter NVMP. Ook de leden laten steeds meer van zich horen. Zie daarvoor een impressie van het enige maanden geleden gestarte AVV-NVMP-discussieforum, waarvan we u graag enkele voorbeelden voorleggen. Daarna neemt Cees van de Steen u mee op zijn speurtocht langs de Hollandse kust naar vredesactiviteiten en wordt alvast uw belangstelling gevraagd voor de ontmoetingsdag van het Platform Vrede en Geweldloosheid op 12 maart 2005 in het kader van het VN Decennium voor Vrede en Geweldloosheid voor de kinderen van de Wereld. In de komende tijd zult u hier meer van horen.

Verder in dit nummer het derde en laatste deel van Annie van der Gaag in haar artikelenreeks over de Nederlandse Vredes-raad. Zeer lezenswaardig. Van onze columnist Marten van Wijhe leest u in dit nummer helaas zijn voorlopig laatste onvolprezen bijzondere gedachten. We zullen deze zeer missen. Wie van u neemt de fakkel over? Tenslotte kunnen we u ook weer van harte het goede nieuws van de achterpagina aanbevelen. Er gebeurt toch nog het nodige positieve in deze dagen. En hopelijk voor u voldoende licht, verlichting en inspiratie.
J.P.

Indrukwekkend artikel in het medisch vakblad The Lancet
Dramatische toename Iraakse
burgerslachtoffers na invasie

Het medisch vakblad The Lancet heeft een indrukwekkend artikel gepubliceerd over het aantal burgers die na de invasie van Irak in maart 2003 gestorven zijn (on-line op 29 oktober).

De belangrijkste bevindingen zijn dat het risico op overlijden in Irak 2,5 keer hoger werd geschat na de invasie (betrouwbaarheids-intervallen (B.I.) van 95%: 1.6 - 4.2). De auteurs schatten dat ongeveer 98.000 (B.I.: 8.000 -194.000) Iraakse burgers tot nu toe meer gestorven zijn, dan normaal gesproken het geval geweest zou zijn, aan de

hand van de gegevens van 97% van alle bevolkingsclusters die zijn geanalyseerd. In dit onderzoek is het omsingelde soennitische verzetsbolwerk Fallujah (3% van de clusters) niet meegerekend. Anders zou het aantal slachtoffers nog hoger geweest zijn. Argwaan bij pers, overheid

en publiek

Deze studie is echter met argwaan door een deel van de pers en van de gezaghebbende spreekbuizen van de regeringen ontvangen. Ook bij een deel van het publiek is deze studie niet goed begrepen. Sommigen hebben zelfs brieven naar kranten verstuurd, bijvoorbeeld de NRC, waar dit artikel als stemmingmakend genoemd werd. Zij klagen over de on-betrouwbaarheid van de gebruikte, op mondelinge informatie gebaseerde, statistische methode. Voornamelijk het woordje 'geschat' wekt onbegrip. Het is alsof veel mensen denken dat statistisch onderzoek per definitie onbetrouwbaar zal zijn. Als artsen, betrokken bij de problematiek van oorlog en vrede, is het onze plicht om de consequenties van oorlogen voor de volksgezondheid nauwlettend te analyseren.

De gevolgen van wat men collateral damage noemt, kan ons niet onverschillig laten. De grote waarde van het artikel van The Lancet is dat de onderzoekers deze gevolgen van de oorlog op betrouwbare wijze hebben geprobeerd te onderzoeken, ondanks de beperkingen van de oorlogsomstandigheden die in Irak nog heersen.

Hoe hebben de onderzoekers het probleem aangepakt?

Uiteraard hebben de huidige oorlogs-omstandigheden in Irak een aantal beperkingen opgelegd. De onderzoekers hebben een methodiek toegepast die in de sociale geneeskunde in sommige situaties gebruikt wordt, namelijk de methode van interviews van delen van de populatie. Ze hebben Irak verdeeld in 33 clusters elk met 30 huishoudens verspreid over Irak volgens een random keuze. Op deze wijze hebben zij ongeveer 990 huishoudens bezocht en 6300 individuen geïnterviewd. De onderzoekers hebben hen ondervraagd over de samenstelling van de huishoudens en over de geboorten en sterfgevallen sinds januari 2002 tot het begin van de oorlog (18 maart 2003) en sinds

19 maart tot september 2004 (tussen 8 en 20). De datum, oorzaak en omstandigheden van alle gevallen werden genoteerd, in het bijzonder de gewelddadige sterfgevallen. De aantallen sterfgevallen in de maanden na de invasie werden vergeleken met die in de periode ervoor. Uit deze vergelijking hebben ze het relatieve risico van overlijden als gevolg van de invasie en de bezetting daarna geschat.

Onderzoekgegevens

zorgvuldig gewogen

In de periode vóór de invasie zijn er 275 geboorten en 46 sterfgevallen vermeld. Dit betekent een mortaliteit (aantal gestorven per 1000 mensen per jaar) van 5.0 (95% B.I.: 3.7 - 6.3). In de periode na de invasie zijn er 366 geboorten en 142 sterfgevallen geteld; dus een mortaliteit van 12.3 (95% B.I.: 1.4 - 23.2). De spreiding echter is zeer groot. Hoe komt dit? De onderzoekers hebben opgemerkt dat deze grote variabiliteit vooral is veroorzaakt door de gegevens uit de cluster Fallujah, die sterk afwijken van die van de andere clusters. Dit is wat in de statistiek een 'outlier' wordt genoemd. Als de gegevens uit Fallujah worden weggelaten vermindert de na-oorlogse mortaliteit en wordt 7.9 (95% B.I.: 5.6 - 10.2). Deze verfijnde analyse van de statistische gegevens wekt het vertrouwen dat de onderzoekers hun gegevens op een zorgvuldige wijze gewogen hebben.

Doodsoorzaak

De belangrijkste doodsoorzaken vóór de oorlog waren: hartinfarct, cerebrovasculaire aandoeningen, en chronische ziektes. Na de oorlog werd geweld veruit de belangrijkste doodsoorzaak, 51% van alle gevallen, inbegrepen Fallujah, en 24% indien Fallujah uit de analyse wordt gelaten. Sinds het begin van de oorlog is het risico op een gewelddadige dood in Irak geschat als 58 (B.I.: 8.1 – 419) keer hoger dan daarvoor. De meeste omgekomen burgers zijn vrouwen en kinderen. Zij lieten het leven bij militaire acties, voornamelijk luchtaanvallen door de coalitietroepen.

Hoe betrouwbaar is deze studie?

Mijns inziens hebben de auteurs gedurfd een zeer moeilijk onderzoek aan te pakken, door een risicovolle methodiek toe te passen. Hun analyse lijkt me de toets van de kritiek te kunnen doorstaan. Ze hebben op zorgvuldige wijze het bevolkingsonderzoek uitgevoerd. De beperkingen en valkuilen van het onderzoek komen zeer duidelijk naar voren in de rapportage van The Lancet. Uiteraard is het mogelijk kritiek te hebben op de methodiek, maar de rapportage is helder en in principe controleerbaar.

De resultaten hebben een behoorlijke marge van onzekerheid. Dit wordt door de auteurs echter niet versluierd. Dat deze onzekerheid door de oorlogsomstandigheden wordt veroorzaakt is meer dan duidelijk. In dit verband is het geval van de cluster van Fallujah een evident voorbeeld.

Goedkeuring

Het onderzoek is goedgekeurd door de Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health Committee on Human Research en uiteraard door de Editorial Board van The Lancet. Dit geeft aan de lezers de garantie dat dit onderzoek, ondanks alle beperkingen, serieus genomen dient te worden.

Auteurs

De auteurs zijn Les Roberts, Riyadh Lafta, Richard Garfield, Jamal Khudhairi en Gilbert Burnham. De eerste en laatste auteur zijn verbonden aan the Center for International Emergency and Refugee Studies, Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health, Baltimore, Maryland, USA, de tweede en vierde aan de Department of Community Medicine of Al-Mustansriya University, Baghdad, Irak, en de derde aan de School of Nursing, Columbia University, New York, USA.

Nieuws van de NVMP-voorzitter

Wat een dubbel jaar is 2004 geworden!

De balans opmakend is er reden genoeg om ondanks alle eerdere inzet ook in 2005 de schouders er met zijn allen opnieuw onder te zetten. Waarom? Er is een groeiend bewustzijn onder de bevolking dat we van een Culture of War naar een Culture of Peace toe moeten en zo snel mogelijk.

Hoopvolle ontwikkelingen waren er in de vorm van massademonstraties tegen de oorlog in Irak. In Spanje had dat zelfs tot gevolg dat een regeringwisseling directe concrete wijzigingen in het beleid opleverde. In Australië lukte dat ondanks massale demonstraties niet. De G8 hebben

10 miljard ter beschikking gesteld om nucleaire wapens te ontmantelen in het kader van bestaande ontwapeningsverdragen (voorbeeld Italië geeft 1 miljard voor het opruimen van Russische kernonderzeeërs).

De chemische destructiefabriek in Shchuchye draait eindelijk op volle toeren, waardoor de Russen hun achterstand kunnen inlopen. Ook recent mogen wij dichterbij huis tevreden zijn. Nederland steunde de NAC-resolutie, hetgeen een stap in de goede richting is van de onderhandelingen over het Non Proliferation Treaty in mei 2005 (zie verder). De Hague Appeal for Peace (HAP) bestaat nog steeds en is de afgelopen twee jaar zeer actief geweest.

Een geslaagd project werd onlangs in Albanië afgerond. HAP en VN werkten hierin samen om peace education in basisscholen en middelbaar onderwijs geïncorporeerd te krijgen in

4 conflictregio's: Cambodja, Peru, Niger, Albanië. Het was een conferentie waar ministers van onderwijs, de VN en civil society samen waren (www.haguepeace.org). Anderzijds is er de uitslag van de Amerikaanse verkiezingen en de versnellende mondiale horizontale en verticale proliferatie van kernwapens naast de aloude en nieuwe conventionele brandhaarden. De aankondigingen dat zowel de VS als Rusland nieuwe kernwapens aan het ontwikkelen zijn zal de andere landen die deze wapens hebben of willen hebben hun activiteiten op dat gebied doen versnellen.

Vertrouwen in de toekomst van de wereld is ver te zoeken. Veel NGO's, waaronder IPPNW (www.ippnw.org), signaleren dit gevaar en werken middels campagnes om zo diep mogelijk in de maatschappij het bewustzijn te ontwikkelen dat deze tendens gekeerd moet worden. Terrorisme staat op de agenda van iedere regering en ieder parlement. In Nederland heeft de NVMP grote stappen voorwaarts gezet door op verscheidene gebieden concrete resultaten te boeken. Einde-lijk na vele jaren discussie en overleg zijn dit jaar onderwijsmodules in verschillende vormen gereed gekomen door samenwerking van NVMP, Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Wemos en International Federation of Medical Students Association (IFMSA). De modules zijn gepresenteerd op het jaarlijkse onderwijscongres en in 2005 zal verder overleg met de 8 medische faculteiten plaatsvinden over hoe en wanneer implementatie in kerncurricula, keuze onderwijs en postdoc onderwijs zou kunnen plaatsvinden. We komen dichterbij de mijlpaal die wij ons gesteld hadden, waarvoor dank aan al diegenen die zich hiermee bezig hebben gehouden. De Mayors for Peace Campaign is hard bezig burgemeester Akiba van Hiroshima naar Europa te krijgen en specifiek naar Den Haag, the International City of Peace and Justice. U kunt allen een bijdrage leveren door contacten die u heeft met B&W van uw gemeente. Als bestuur kunnen wij het onze doen maar wij hopen dat u de ernst inziet van deze actie en uw contacten hiervoor wilt aanwenden. Als er een tijd is om actief te worden dan is het nu. Hans van Iterson kan u van alle relevante stukken voorzien wanneer u deze niet op onze website kunt vinden.

Het IPPNW wereldcongres in Beijing was inspirerend. Chazov vertelde dat hij na het krijgen van de Nobelprijs en het ineenstorten van de Sovjetunie begin jaren negentig echt het gevoel had dat de wereld zou veranderen. Nu deed hij een emotioneel appèl aan ons om harder dan ooit tevoren voor onze doelen te strijden. Hij was door de recente ontwikkelingen pessimistischer dan ten tijde van de Koude Oorlog. Burgemeester Akiba, die vertelde dat hij als jong journalist in het gevolg van de Japanners was meegekomen naar de oprichtingsconferentie van IPPNW in Airlie

House, hield ook een betoog waar velen door ge-inspireerd werden nog meer energie en tijd in concrete resultaten om te zetten. Een Renewal Committee werd gevormd om IPPNW te revitaliseren. De studenten spelen daarin een prominente rol omdat wereldwijd ons ledenbestand verouderd en afneemt. Indien deze spiraal niet wordt omgebogen zal IPPNW een zachte dood sterven. Dat mag niet gebeuren! De financiën, die traditioneel voor 90% uit Amerika komen, moeten breder gedragen worden. Vele ideeën zijn er die worden uitgewerkt: meer projectmatig werken, subsidies van de EU (lange en moeizame weg, wie heeft hier ingangen?), fondswerving, op-name in testament, etc.

Het Bestuur dankt u voor uw inzet, toewijding en niet aflatende steun en hoopt dat u in 2005 zeer actief zult willen worden of blijven.

Zorg om de huidige oplopende agressie van zowel terroristen als staten IPPNW-wereldcongres in Beijing

Met vijf Nederlanders waren we vertegenwoordigd bij het zestiende IPPNW-congres, dit jaar in Beijing. Helaas waren er geen studenten uit Nederland. Het was goed om met verschillende mensen te praten en te horen hoe de verschillende affiliates met dezelfde dingen bezig zijn.

Hieronder de uiteenlopende verslagen van een drietal deelnemers.

Margreet Bakker

Overall is er tekort aan menskracht en kost het moeite om activiteiten op poten te zetten. De NVMP doet het dan nog niet zo slecht. Verder was het interessant om te horen van bijvoorbeeld iemand uit Nepal hoe zij met de huidige burgeroorlog in hun land om gaan (mediation!). Tijdens een galadiner was er naast een aantal toespraken een promotiefilm van onze Amerikaanse zusterorganisatie PSR, anti-nuke, net klaar. Die film is ingezet bij de presidentsverkiezingen om te attenderen op de kernwapenplannen van de kandidaten.

De plenaire sessies vonden plaats in een grote collegezaal van het Beijing University Health Science Centre. De zaal was nog niet half vol, toch waren er ruim 400 deelnemers aanwezig. Bij alle sprekers was de zorg om de huidige oplopende agressie van zowel terroristen als staten duidelijk aanwezig. Bij veel sprekers heerste het gevoel van onveiligheid. Terroristen die torenflats binnenvliegen om ze te vernietigen kunnen de volgende keer ook een kerncentrale vernielen. Er moet nu wat gaan gebeuren om deze spiraal van oplopend geweld en agressieve verdediging te stoppen.

De workshops

De nucleaire wapenwedloop is in de traditionele kernwapenlanden niet echt weg geweest, er is alleen lange tijd weinig aandacht aan besteed. Met het einde van de Koude Oorlog en de verdragen tot ontmanteling van de kernwapens leek de wereld een stuk veiliger. In nieuwe kernwapenlanden als India en Pakistan hoeft er volgens sommige sprekers niet veel te gebeuren om een (kern)oorlog te starten.

In feite zijn we weer terug bij de

toestand van 25 jaar geleden. Er is een groot kernwapenarsenaal, waarbij het gevaar van een kernoorlog, be-doeld of onbedoeld, dichtbij is. De Amerikaanse wapens staan op scherp, binnen enkele minuten kunnen raketten afgevuurd worden naar elk doel op aarde. Er worden nieuwe wapensystemen ontwikkeld, de eerste zijn misschien al

klaar, en binnenkort zullen in ieder geval de Amerikanen ruimtewapens willen installeren. Binnen 30 jaar is de ruimte het volgende nucleaire gevechtsterrein. Er wordt gevreesd voor het inzetten van radioactief materiaal als terroristisch wapen. Het is relatief eenvoudig om aan uranium te komen. Er zal waarschijnlijk niet snel een kernwapen ge-maakt worden, maar een dirty bomb met bijvoorbeeld cesium-137 is een reële optie. Bij een explosie verspreidt de radioactieve stof uit die bom zich over een groot gebied. De decontaminatie zal veel geld en energie kosten, als het al lukt. Er zal grote druk op de gezondheidszorg uitgeoefend worden door de langdurige verzorging van stralingsslachtoffers. De huidige controle op productie, opslag, vervoer en gebruik van radioactieve materialen is onvoldoende. Er verdwijnt van alles, men is een zekere hoeveelheid nucleair materiaal ge-woon kwijt. Het gaat dan vaak om radioactieve materialen uit Röntgen-apparaten en dergelijke.

Het symposium over de oorlogen in Afrika was indrukwekkend. Hier zijn de small arms in gebruik, en veroorzaken meer dood en verderf dan ooit. Er zijn de laatste jaren al heel veel burgeroorlogen geweest, de een nog gruwelijker dan de ander. Er zijn kindsoldaten die veel traumatiserends meemaakten (moorden en vermoord worden) en er is veel geweld, inclusief seksueel geweld, tegen de burgerbevolking. Ondanks alle verdragen zijn veel landmijnen rondgestrooid, zodat ook nog in lengte van jaren de gevolgen daarvan merkbaar zullen zijn. In Angola liggen nu meer landmijnen dan er inwoners zijn(!), nadat al meer dan 10% van de bevolking in de burgeroorlog is omgekomen. In Congo DR zijn in de laatste vier jaar 3,5 miljoen doden gevallen in de strijd tussen de verschillende groepen. In veel andere landen gebeurt hetzelfde. Op korte termijn zijn er de gewonden, doden en vluchtelingen en is de infrastructuur vernietigd. Op lange termijn zijn er veel mensen met ernstige lichamelijke handicaps en psychische trauma's, die allen zorg behoeven. Om maar niet te spreken van de gezondheidsproblemen door armoede, ondervoeding, ontbrekende gezondheidszorg, scholing, etc. Aids wordt versneld verspreid in een oorlog, door het seksueel geweld en door het verlies aan normen en waarden. In de landen ten zuiden van de Sahara leeft 7% van de wereldbevolking en 68% van alle HIV-positieven in de wereld. Vrouwen en meisjes hebben te maken met seksueel geweld. Ze worden verkracht of gedwongen tot prostitutie in de oorlog. Van de door strijders geronselde meisjes is 50% HIV-positief. Veel van hen zijn jonge tieners. Men pleit bij conflicten voor corridors of peace om adequate gezondheidszorg te kunnen geven in de oorlogsgebieden. Vanuit de ge-zondheidszorg zijn er initiatieven voor het verwerken van het geweld na een oorlog. Beter is nog trachten vóór een conflict te deëscalieren, onder andere in Palestina, de Filippijnen en in ex-Joegoslavië.

Christien Mudde

Voor zover ik weet was er geen media-aandacht. Ook de opkomst viel me tegen, al waren er gelukkig wel jongeren. Dat neemt niet weg, dat er veel zinvolle besprekingen zijn gevoerd, ik ben met name wat wijzer geworden ten aanzien van de Azia-tische situatie. Ook kan niet genoeg benadrukt worden dat de wereld-vredessituatie bedreigder is dan ooit, er zijn in feite geen onderhandelingen meer, zoals nog wel ten tijde van (het einde van) de Koude Oorlog. De VS maken alleen de dienst uit en door de herverkiezing van Bush zullen die zich nog minder aantrekken van de rest van de wereld. Levensgevaarlijk. Verder merk ik, dat IPPNW aan aantrekkelijkheid heeft ingeboet door het gemis van een werkelijk charismatische en bezielende leider zoals met name Lown was.

Herman Spanjaard

Wat een stad, wat een ontwikkeling, wat een contrasten! De voorbereiding voor dit wereldcongres was zeer spannend. In april reisden Michael Christ (ex-directeur Central Office), Ian Maddocks en ik voor het eerst naar Beijing om het draaiboek en de financiën door te nemen. Belangrijke beslissingen ter verlaging van de kosten werden genomen. Toch wisten wij tot twee weken ervoor niet of wij het congres moesten afblazen of niet. Uiteindelijk kwamen er meer dan 400 deelnemers. Maar ja... boekhouden is op verschillende plaatsen anders, transparantie is daarbij in andere systemen een uitdaging die tijdens het congres en de maanden erna een vermoeiend steekspel is geworden.

Velen maakten voor het eerst kennis met het land en hebben cultuur en landschap in de weken ervoor en erna op zich in laten werken. Het congres zelf maakte duidelijk dat wij op een kruispunt in de geschiedenis staan. Een kruispunt met meer onzekerheden dan tijdens de Koude Oorlog. Een kruispunt waarop allen die be-wust in deze wereld staan een bijdrage moeten leveren, willen wij niet in de wapenwedloop tenondergaan. Een boodschap die steeds herhaald werd door elke spreker en elke workshop. Het was hartverwarmend weer velen van over de hele wereld tegen te komen. Te merken dat wij, hoewel met weinigen, toch niet alleen staan. Soms 'eenzaam, maar niet alleen.' Bjorn Hilt uit Noorwegen heeft de fakkel van het Europees vice-presidentschap overgenomen en is zeer actief met het organiseren en coördineren. De Europese website is uitgebreid en zal verder uitgebreid worden om activiteiten in alle landen te kunnen volgen (<http://www.ipnw-europe.org/>). Er was een gemotiveerde Nederlandse delegatie bestaande uit Margreet Bakker, Christien Mudde, Auke, Christien van der Heide en ondergetekende.

Een vernieuwings committee werd gevormd om de belangrijke knelpunten in de organisatie structureel op te lossen (financiën, dalend ledenbestand, profilering naar de buitenwereld, projectmatig werken en in Europa: nieuwe afdelingen in de nieuwe Europese landen vormen en de bestaande landsafdelingen versterken).

Een inspirerend congres. Noteert u alvast: 2006 Helsinki, 2008 New Delhi. Laten wij hopen dat onze activiteiten wereldwijd zullen bijdragen tot geslaagde wereldcongressen waar wij positievere geluiden kunnen laten horen.

Haat en wraakzucht werden gekoeld door onmenselijke martelpraktijken

Hoe erg, hoe onmenselijk het huidig geweld tussen mensen ook is, in vroegere tijden ging het er nog veel wreedaardiger aan toe. Na de overwinning werd niet zelden het grootste deel van de vijandelijke bevolking uitgemoord. Velen vonden het normaal dat vijanden niet alleen vernietigd werden, maar eerst zoveel mogelijk gepijnigd. Haat en wraakzucht werden gekoeld door onmenselijke martelpraktijken. In heel Europa vind je er nog sporen van. Je kunt in vele burchten nog de martelkamers bezichtigen en op tal van historische plaatsen, in musea, de marteltuigen tentoongesteld zien.

Toen we onlangs op vakantie waren, werden we geconfronteerd met een van de allerakeligste martelpraktijken. In Agrigento, in het zuiden van Sicilië, leefde in de zesde eeuw de tiran Falaris. Hij ontdeed zich van zijn vijanden door ze langzaam te roosteren binnen een bronzen stier, waaronder een vuurtje werd gestookt. Door het

gehuil van de slachtoffers was het net of de stier brulde, wat hem een intens plezier verschaftte.

Maar ook vandaag blijft het doden van burgers in een oorlog doorgaan. Tot het einde van de Tweede Wereld-oorlog gebeurde dit nog op grote schaal. Nooit werden zoveel mensen gedood (50.000.000) als in die oorlog. Men vond het toen nog normaal dat je een oorlog trachtte te winnen, niet alleen door de krijgsmacht van de tegenstrever te bevechten en te verslaan, maar ook door het bombarderen van steden, van burgers. Ook al hadden deze steden geen enkele directe militaire betekenis. Er klonk geen protest tegen de intensieve bombardementen van Engelse steden door de Duitse luchtmacht in het begin van de oorlog, evenmin als tegen de nog massalere luchtaanvallen door de geallieerde vliegtuigen op Duitse steden. Ook niet toen op het einde van de oorlog, op een moment dat Duitsland militair al volledig verslagen was, Dresden de meest intensieve luchtaanval, de zwaarste vuurstorm aller tijden moest ondergaan. Dresden, een stad zonder enig militair belang, volgelopen met mensen op de vlucht voor het plunderende, verkrachtende en wraaknemende Sovjet-leger, werd twee dagen lang bestookt met duizenden fosforbommen. De stad brandde volledig uit, zeven dagen lang. 50.000 burgers lieten er het leven.

Evenmin was er protest tegen het neerlaten van atoombommen op de steden Hiroshima en Nagasaki. Japan was verslagen, onderhandelingen waren bezig over de vredesvoorwaarden en toch werd nog een aanval met de pas op punt gestelde kernwapens uitgevoerd. Het voor het eerst op het terrein uittesten van deze wapens werd zo belangrijk geacht, dat men er 200.000 slachtoffers voor over had.

Vandaag zijn we een stapje verder. Een oorlog trachten te winnen door uitmoorden of uithongeren van de burgerbevolking wordt niet meer aanvaard door de Verenigde Naties. Wat vijftig jaar geleden nog massaal werd toegepast, is nu absoluut verboden. Zover dat de grootmachten zich al aanpassen, zich op voorhand verschonen voor een volgende oorlog en be-weren dat ze intens bezig zijn met het ontwerpen van 'propere' bommen. Je ziet vandaag al de resultaten van dat proper vechten in Irak. Schijnheilig is het bovendien als je vaststelt dat ze er nog altijd niet in slagen hun massaal burgervernietigende kernwapens verder af te bouwen. Wat nog aanvaard blijft als 'collaterale schade', als schade behorend tot een 'normale' oorlog, is het feit dat de burgerbevolking mede getroffen wordt bij aanvallen op militaire doelen. In de Iraakse oorlog is het aantal burgerslachtoffers volgens een recente studie in de Lancet nu al meer dan 50.000.

Ook al is er enige vooruitgang vast te stellen in de loop van de voorbije eeuwen, het gaat veel te traag en we mogen er ons niet laten door misleiden. Wij volgen geen stijgende rechte lijn naar meer vrede in de wereld, maar het gaat in golven. Vandaag zitten we opnieuw in een negatieve golf. De oorlogsminnaars zijn weer aan het bewind. Nooit waren er zoveel wapens in de wereld en werd zoveel geld uitgegeven om nieuwe wapens te ontwikkelen. Niemand minder dan James Wolfensohn, de directeur van de Wereldbank, verklaarde onlangs op een lezing in Brussel: "Onze leiders zijn knettergek. Jaarlijks besteden zij 900 miljard dollar aan defensie, slechts 68 miljard gaat naar ontwikkelingshulp."

We worden nog altijd bedrogen. Nieuwe kernwapens worden ontwikkeld, maar men vertelt ons dat het is om het aantal doden te beperken. Het gaat immers om uiterst trefzekere kernraketten, die op bunkers gericht worden waarin mensen als Osama Bin

Laden zich bevinden. Ze zijn zo precies dat ze alleen de gezochte personen doden zonder dat enig spatje vuil in de omgeving terecht komt. Een leugen zo groot als de bewering dat men vandaag bezig is het terrorisme een halt toe te roepen. En wat zien we in Libië? Khadafi verklaart dat hij zich vreedzaam wil opstellen. Europa heft heel snel het embargo op wapenleveringen aan Libië op en Berlusconi staat al klaar voor het leveren van massa's wapens in ruil voor olie. Kan iemand me verklaren hoe je een vreedzame opstelling kunt rijmen met de aanschaf van meer wapens? Hoeveel van die wapens gaan uiteindelijk terechtkomen in de handen van oorlogszuchtigen?

Wapens voor vrede, het wordt er wereldwijd ingepompt. Een giller, maar velen trappen er in. Het moet veel sneller, de tocht van de mensheid naar een geweldarme wereld. Daarom moeten de vele vredesbewegingen meer gaan samenwerken. Naast hun eigen specifieke werking moeten ze samen een eenvoudige gezamenlijke politiek realiseren en daarbij telkens zo vlug mogelijk de leugens blootleggen, realistische oplossingen en mogelijkheden aangeven. Met een wereldwebsite en een nieuwsdienst, een International Peace Press, die haar eigen interpretatie van de gebeurtenissen geeft en het wapenbedrog ontmaskert. Er gebeurt zoveel waarover een algemene consensus van de grote meerderheid van de vredesbewegingen gevonden kan worden. Kan het initiatief tot betere samenwerking niet uitgaan van de Lage Landen? Het bedrog moet gecounterd worden.

Nooit waren de omstandigheden zo gunstig voor een doorstoten van de vredesgedachte. Het aantal mensen dat zich overal ter wereld inzet voor vrede was nooit zo groot. Nooit was het zo aantoonbaar dat oorlogen geen overwinnaar meer kennen, maar altijd meer slachtoffers eisen. Nooit was het duidelijker dat slechts een klein groepje profiteurs nog profijt uit een oorlog kan halen. Nooit waren de mogelijkheden om te communiceren zo immens en de kansen om volksverlakkerij te ontmaskeren zo groot.

De tijd wordt rijp voor een realistische, praktische samenwerking van alle vredeskrachten. Om een dam op te bouwen tegen de managers van de oorlogsindustrie, tegen de conservatieve machtshebbers die langs brood en spelen, langs het bevorderen van dorpsgeest en kleinburgerlijke opstelling, de mensen dom willen houden, bedriegbaar houden. En al hebben zij het geld, de macht, wij hebben ons dynamisme, ons idealisme, onze overtuiging en vooral een doel waarvan je de waarde mathematisch kunt bekrachtigen: een wereld met minder geweld is een wereld waarin het voor iedereen beter is te leven.

Noodwet geneeskundigen wordt BIG

Onlangs kreeg ik een brief van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid/de Inspectie voor de Gezondheidszorg, waarin werd vermeldt dat de registratie voor de Noodwet Geneeskundigen niet meer aan de orde is. Artikel 29 en 29a (over het registreren) uit deze wet worden afgeschaft. Via een nieuwe weg komt de inspectie toch wel aan haar gegevens: na wijziging van de wet BIG kan men nu putten uit de gegevens van het BIG register.

In het kader van de Noodwet Geneeskundigen werden alle artsen, tandartsen, verloskundigen en farmaceuten geregistreerd. Deze beroepsgroepen kunnen in geval

van oorlog, oorlogs-omstandigheden en daaraan verwante of daarmee verband houdende buitengewone omstandigheden worden op-geroepen tot een bijzondere dienstplicht. Hetzelfde geldt voor de bijna afgestudeerden in deze vakken. Ooit hebben alle beoefenaren van deze beroepen hun gegevens moeten laten registreren, zelf of via de instelling waar men werkt. Tussen 1980 en 1983 had de NVMP twijfels over de consequenties van een dergelijke registratie. Veel leden kwamen in actie en schreven protestbrieven die in Medisch Contact gepubliceerd werden. In het licht van de plaatsing

van kernwapens op Nederlands grondgebied werd de registratie beschouwd als een illusie, een lapmiddel voor regering en bevolking. Bij een oorlog kon en kan nooit volledig adequate hulp worden geboden, laat staan bij een kernoorlog. Waarschijnlijk zijn de geregistreerde gegevens ook niet meer actueel op het moment van oorlog.

Tijdens de ledenvergadering van

5 maart 1983 concludeerden de NVMP-leden dat “geneeskundigen op grond van hun taakopvatting door medewerking aan de registratie in het kader van de Noodwet in ernstige gewetensnood kunnen komen. De ledenvergadering dringt er bij regering en parlement op aan mede in het licht van steeds meer veld winnende inzichten over de effecten van civiele verdediging, herziening van de wetgeving te overwegen en zich te bezinnen over de civiele verdediging. Daarnaast roept de ledenvergadering alle geneeskundigen op zich ernstig te beraden over de verenigbaarheid van registratie in het kader van de Nood-wet en de eigen taakopvatting.”

An Mercx heeft de discussie hierover onder de verloskundigen aangezwengeld. Circa 1983 is nog een keer een enquête uitgegaan om te registreren. daarna is er bij mijn weten geen enquête meer geweest. De discussie is uiteindelijk verstomd.

In het licht van de huidige politieke situatie in de wereld met een nieuwe kernwapenwedloop op meerdere fronten, internationaal terrorisme en andere dreigingen, om nog maar niet te spreken van natuurrampen en dergelijke, herhaalt de geschiedenis zich. De overheid heeft nu (binnen de richtlijnen van de Wet op de Bescherming Persoonsregistratie) onveranderd toegang tot de gegevens van de medische beroepsgroepen. We zijn nog steeds oproepbaar voor bijzondere dienstplicht.

Literatuur

Noodwet geneeskundigen, Symposiumverslag 1983

Een poging tot begrijpen

Tussen solidariteit en identiteit

Het dorpje waar ik ben opgegroeid lag op de hoofdweg tussen Tongeren en Maastricht, juist op de grens tussen België en Nederland. Het bestond uit een doorgaande steenweg en een dorpscentrum met kerk, school en enkele grote boerderijen.

Het dorp had veel te lijden gehad van de oorlog. Het was een van de invalspunten geweest van het Duitse leger op 10 mei 1940. Veel was vernield. De lagere school was ondergebracht in de sacristie van een kerk en twee jaren later naar de gelagzaal van een café dat niet meer gebruikt werd. Wat opviel in dit kleine dorpje, en dit stond los van de oorlog, was de vorming van diverse partijen.

Achtergrond

Dagelijks voor schooltijd voetbalde het 'dorp' tegen de 'steenweg', in de winter gebeurden de sneeuwbalgevechten met dezelfde kampen. En zelfs het knikkeren in de zomer vertoonde dezelfde rivaliteit. Elk kamp zette zich af tegen het andere kamp en zorgde voor een beeldvorming. De jongens van de steenweg waren 'gruts' (verwaand). De jongens van het dorp waren sloom. Ze kwamen te laat op school omdat ze moesten meehelpen op de boerderij. Of men het wilde of niet men behoorde tot een groep met een eigen identiteit.

Vreemd genoeg deed zich hetzelfde verschijnsel voor op de provinciale middelbare school. Daar waren het de Kempenaren (zandgrond) die zich afzetten tegen de Haspengouwers (zwarte grond). Ik herinner mij nog een leraar die met afkeer sprak over de Haspengouwers die even zwaar en vies waren als de grond waar zij vandaan kwamen. De brave man is later directeur geworden van een school in de Kempenafdeling.

Vreemd genoeg was de tegenstelling tussen Vlamingen en Walen op dat ogenblik (1955) nauwelijks een punt hoewel een Franstalige afdeling aanwezig was. Aan de Leuvense Alma Mater was er weer hetzelfde fenomeen in ietwat gewijzigde vorm. De medische faculteit werd gedomineerd door de Westvlamingen. Limburgers spraken anders en waren per definitie wat trager en minder werklustig. Na de universiteit kwam ik voor verdere opleiding dikwijls in Nederland voor seminaries en andere samenkomsten. Een bekende hoogleraar vond het nodig toen de aandacht wat verslaptte, enkele goede Belgenmoppen te vertellen. Ik lachte plichtsbewust mee en mijn burens hadden een zekere hilariteit. De goede man moet dit gezien hebben want hij trachtte met de onbesuisde reactie van de Nederlandse regering op het Halcion verhaal aan te tonen dat de beslissingen in Nederland ook niet altijd helder en verstandig verlopen.

De behoefte om zich af te zetten tegen anderen lijkt algemeen. Het helpt een eigen identiteit te creëren. Het is ingebakken in het menselijke gedrag, vastgeankerd in de genen. Het hebben van een identiteit is zo universeel dat het wel een functie moet hebben.

Denken over identiteit en solidariteit

Problemen van geweld en oorlog worden veelal benaderd vanuit het aspect van goed en kwaad. Dit zijn beoordelingen over waarden en normen. Deze waarden en normen zijn in de loop van de geschiedenis geëvolueerd. Het uitroeien van een heel volk wordt niet langer aanvaard. Het verminken van gevangenen wordt afgekeurd. Zelfs oorlog als middel om een bepaald doel te bereiken wordt aan regels onderworpen. Waarschijnlijk steunen deze waarden en normen op een soort zelfbescherming van de menselijke soort. Een regeling om te beletten dat de soort uitsterft. Ook bij dieren bestaan normen voor de hiërarchie bij de voedselverdeling en bij het bepalen wiens genen de soort mogen/kunnen instandhouden.

De vredesbeweging gaat eveneens uit van deze waarden en verheft ze tot een dogma. Toch zou het nuttig zijn na te gaan waarop ze gebaseerd zijn. Veelal gaat men dan terug tot familie en stam. Toch meen ik dat het ontstaan van een identiteit al vroeger begint. Het eerste begin ligt in de vorming van het half doorlatend membraan. Voor

het ontstaan van leven was er een soort oersoep waarin on-getwijfeld reacties plaats vonden. Deze reacties hadden weinig gevolg omdat ze onmiddellijk verdund werden in de oneindige massa. Pas wanneer door uitwendige omstandigheden een membraan gevormd werd was er de mogelijkheid tot het ontstaan van een celachtig organisme. Een reactie die in de massa afgeschermd door het membraan plaats vond had de mogelijkheid te blijven bestaan. Een hogere energievorm of een complexe structuur werd niet onmiddellijk verdund in de grote massa. Een identiteit werd gevormd. Het membraan was half doorlaatbaar omdat de uitwisseling met de omgeving noodzakelijk bleef. Verder in de evolutie sloten de cellen zich aan elkaar tot organismen. Dit gaf meer mogelijkheden. Toch bleven dezelfde principes spelen: in een afgesloten ruimte een hoger niveau bereiken. In de cel zijn het de sturingsmechanismen in het DNA, de mogelijkheid zich in te kapselen bij ongunstige leefomstandigheden, de mogelijkheden door deling zijn eigenschappen door te geven. Bij de familie en de stam geldt dat men zijn bloedverwanten verdedigt en verzorgt. Bij verdere organisatievormen zoals stam of volk komen dezelfde uitgangspunten terug.

Een duidelijke illustratie van het bovenstaande vormt de joodse geschiedenis. De spijswetten en de vele andere voorschriften hebben tot gevolg dat de groep samenblijft. Tegelijk is er ook tweespalt. In de bijbel worden op het ene ogenblik geboden en regels uitgevaardigd die doortrokken zijn van gerechtigheid en universele visie op de mens. "Uw God is de God der goeden, en de Heer der heren. Hij is de grote, sterke en vreselijke God die geen partijdigheid kent, noch een geschenk aanneemt; die wees en weduwe recht doet en de vreemdeling liefde bewijst door hem brood en kleding te geven" (Deuteronomium 10:17-19). Even verder wordt een etnische afzondering opgelegd die geen enkele menselijke consideratie lijkt te kennen: "Een Ammoniet of Moabiet zal niet in de gemeente des Heeren komen; zelfs hun tiende geslacht zal niet in de gemeente des Heeren komen" (Deuteronomium 23:3). Elke vermenging met de rivaliserende volken in de omgeving is een bedreiging van het verbond. In deze lotsverbintenis tussen het etnische en het universele vindt men geen uitweg. Het particuliere isolement is en blijft de voorwaarde van het verbond met God.

Dezelfde tweespalt komt ook tot uiting in de hedendaagse geschiedenis. Haast op hetzelfde ogenblik dat Theodor Herzl het boek *Der Judenstaat* (Wenen 1896) uitgaf was er een joodse arts Ludovico Zamenhof die een universele hulptaal, het Esperanto, voorstelde (1898) om de barrières tussen de volkeren kleiner te maken.

Nut van deze benadering

De gebeurtenissen van oorlog en vrede in de wereld enkel benaderen vanuit het standpunt van goed en kwaad is niet volledig en misschien niet geldig. De vredesbeweging was op het einde van de negentiende eeuw zeer sterk en toch faalde ze bij het voorkomen van de Eerste Wereldoorlog. De krachten die tot een oorlog leidden waren sterker dan de wil tot vrede. Het was alsof er een machtige drijvende kracht was die alle bezwaren tegen de oorlog overwon en toch tot een gewapend treffen voerde. Op kleinere schaal gebeurde onlangs iets analoogs: een groot aantal mensen was tegen de opsplitsing van ex-Joegoslavië. Toch gebeurde het. Velen hebben er hun leven bij gelaten. De levensomstandigheden zijn thans niet beter dan voorheen. De vergelijking is waarschijnlijk overtrokken maar het is zoals met de zwaartekracht: sommige zullen betreuren dat ze bestaat maar er is niet aan te

ontkomen. Het lijkt een eeuwig conflict tussen het etnische en het ethische, tussen individualiteit en universalisme, tussen universalisme en nationalisme.

De drijfveren van mensen die van zichzelf zeggen dat ze verantwoordelijkheid willen nemen en daarbij streven naar uitbreiding van hun macht verdienen nadere analyse. Alle extreme vormen van gewelddoepassing zoals Dresden, Hiroshima, 11/9 New York, Bali of Beslan hebben een doelstelling. Op deze doelstelling wordt weinig ingegaan. Veelal volgt een benadering van morele afschuw. De agenda van de daders en de verwezenlijking ervan komt weinig aan bod of wordt karikaturaal weergegeven.

De vredesbeweging gaat onmiddellijk uit van de morele normen van goed en kwaad. Dit lijkt onvoldoende en is niet de enige benadering. De drijfveren van handelen zijn complex met de wisselwerking tussen universalisme en individualisme. Dit geldt zowel voor staatsterreur zoals deze door Israël of de VS wordt beoefend als voor de terreur door verzetsgroepen. Soms is het uiteindelijke resultaat ondanks de gebruikte middelen niet slecht en beter dan de oorspronkelijke toestand. De VS hebben vanaf de aankopen van Louisiana en Alaska over de verovering van Texas, systematisch hun invloedssfeer uitgebreid via de Filippijnen, Japan naar Zuid-Amerika en Europa. Dit alleen moreel benaderen heeft geen zin. Het is te complex. Het heeft trouwens Europa veel voorspoed gebracht. De zestig jaar van vrede tussen de grote mogendheden in Europa hebben wij voor een groot deel aan de VS te danken. Hun hegemonie is daarbij een minder kwaad dan de ellende van een conflict. Het maakt het allemaal minder eenduidig.

Anderzijds is een oorlog met vernieling van materiële bezittingen en het doden en verminken van mensen zo afschuwelijk dat men naar oplossingen moet zoeken. De ellende van de betrokkenen stopt niet met het einde van de oorlog. De gevolgen op sociaal en psychologisch gebied gaan vele generaties verder. Daarom is een analyse van de drijfveren en de gebruikte methodes bij een conflict beter dan enkel een morele veroordeling. Een tweede gevolg is dat in bepaalde gevallen een aanvaarding van vermindering van identiteit beter is dan verzet. In die optiek zou het onteigenen met geldelijke compensatie beter zijn voor de Palestijnen dan de huidige retoriek. Ook in Irak zou het aanvaarden van de opdeling van het land, het uit handen geven van de beslissingsmacht en het betalen van een cijns beter zijn voor de bevolking dan de huidige moordpartijen en rechtsonzekerheid. Kolonel Khadafi lijkt in die zin te handelen. Hoewel het minder eervol overkomt is het toch beter voor de bevolking. Alles hangt ervan af wat men wil bereiken en hoe waardevol men daarbij een mensenleven inschat.

Referentie

Sommige ideeën komen uit het boek van Göran Rosenberg, 'Het verloren land, een geschiedenis van Israël' Uitgeverij Atlas, Amsterdam/Antwerpen (2000).

Gedachtenuitwisseling via het web
Het NVMP-AVV forum

Sinds enkele maanden zijn wij op het web gestart met een forum voor uitwisseling van gedachten. Onderwerpen die tot heden aan bod kwamen waren:

- Beslan. Is morele afschuw voor het doden van onschuldige kinderen voldoende? Heeft het zin analyses te maken van de motieven? Kunnen de zoveelste onderhandelingen iets bijdragen aan een oplossing?

- Oorlog in Iran. Wordt voldoende onderzocht wie voordeel heeft in het conflict en kan dit bijdragen tot een oplossing ?

- Palestina. Mag een vredesbeweging blijven zwijgen wanneer ge-biedsuitbreiding met inhumane middelen plaatsvindt?

- Nobelprijs voor de vrede.

Was de heer Blix geen geschiktere kandidaat?

- Ruanda/Burundi. Met knuppels en machetes heeft men honderdduizenden mensen afgemaakt. Concentreert IPPNW zich niet teveel op kernwapens en te weinig op beweegredenen en op andere methodes om mensen om te brengen?

Het ging telkens eerder om een ge-dachten- of ideeënuitswisseling dan om een echte discussie. Een discussie suggereert tegengestelde meningen. Hier ging het om het toelichten van verschillende facetten bij eenzelfde gebeurtenis.

Toegevoegde waarde

Voor ons ideeëngoed heeft een dergelijk forum zeker een toegevoegde waarde bij de Nieuwsbrief en de sporadische onderlinge contacten bij seminaries en congressen. Het web vormt een handig medium om van gedachten te wisselen. Men leest de berichten wanneer men tijd heeft. Een reactie hoeft niet in dezelfde formele vorm als een brief. Het feit dat Nederlanders en Belgen deelnemen is verrijkend omdat ondanks de geringe afstand, de verschillende opvoedingen toch nadruk leggen op andere facetten. Veelal lezen wij met instemming wat onze mening bevestigt. Bij een afwijkend idee zijn we vlug geïrriteerd of schuiven de tekst gewoon opzij. Bij een gedachte-wisseling via het web gaat het veelal slechts om enkele alinea's. Het lijkt kort maar het geeft toch een aanzet tot denken.. Het voorkomt het rondraaien in dezelfde gedachte-sjablonen.

Misschien kan dit ook bijdragen tot een versteviging van de vredesbeweging. Want laten wij eerlijk wezen: de vredesbeweging heeft nog niet veel verwezenlijkt. In het begin van de 20e eeuw was de vredesgedachte veel sterker dan nu. Van Karl May tot Alfred Nobel voelden de mensen zich geroepen op de een of andere wijze tegen oorlog te kampen. Zelfs Henri. Ford, de grote autobouwer, nam deel aan besprekingen om de Eerste Wereldoorlog te voorkomen. Het mocht allemaal niet baten. Er gebeurt weinig analyse naar het mislukken van dergelijke pogingen. Zeker is dat morele verontwaardiging alleen niet voldoende is. Er moeten andere krachten bestaan die sterker zijn. Onvoldoende wordt ook aandacht ge-given aan het vervolg van een oorlog. Met een wapenstilstand of vredesverdrag is het niet gedaan. De volwassenen die verder leven en de kinderen die opgroeien dragen de kiemen voor het volgend conflict in zich. Een geschikte voedingsbodem is vlugger gevonden dan men zich voorstelt. Ook in Europa.

Vormt tijdsgebrek een probleem?

Op dit ogenblik zijn wij met een veertigtal deelnemers. Een drietal heeft afgehaakt: de beweegredenen werden niet genoemd. Wij moeten streven naar 60 en liever nog een 90-tal deelnemers om voldoende kritische massa te hebben. Het is een term uit de

nucleaire fysica maar ook hier toepasselijk: om reacties aan de gang te houden moet het aantal voldoende groot zijn. Bij lezersbrieven in kranten hanteert men de regel dat voor elke brief minstens 50 lezers hetzelfde denken. Dat dikwijls dezelfde mensen naar het klavier grijpen is op zich geen bezwaar. Zij vertalen wat vijftig anderen denken. Een ander probleem is het zogenaamde gebrek aan tijd. Het past tegenwoordig, en waarschijnlijk was dit vroeger ook zo, te zeggen dat men geen tijd heeft. Eigenlijk gaat het om een rangorde van prioriteiten. Indien men zijn bezigheden indeelt naar dringendheid en belangrijkheid kan men er veelal in slagen om toch te lezen en kort zijn mening te zeggen. Praktisch kan het helpen in Outlook of Eudora een aparte map te maken waar alle berichten van de Nieuwsgroep toekomen. Men leest ze wanneer het uitkomt en de Inbox is niet zo overweldigend vol.

Hoe verder gaan?

Wij doen opnieuw een oproep om deel te nemen. Stuur een kort mailtje naar het secretariaat office@nvmp.org. Je wordt dan bij de deelnemers gevoegd en krijgt elk bericht in je bus. Je eventuele antwoord is zichtbaar voor alle deelnemers. Bij vragen zal de redactie graag ter beschikking staan.

Ik wil tegelijk een oproep doen om bijkomende deelnemers aan te melden. Persoonlijk zou ik ook graag de mening van juristen, sociologen en filosofen horen. De kernproblematiek blijft uiteraard medisch. Het is geen grote inspanning om iemand aan te melden. Indien hij geen interesse heeft is één klik op unsubscribe onder aan het bladzijde voldoende om het forum te verlaten. Toch hoop ik dat velen blijven want het is een belangrijke opdracht. Ik blijf de overtuiging toegedaan dat veel artsen, en ook anderen, geïnteresseerd zijn in de problematiek maar onvoldoende weet hebben van de mogelijkheden om eraan deel te nemen.

Vredes-Nobelprijs moet
terug naar Nobel

In zijn tweewekelijkse NOVA-praatje pleitte Ronald Plasterk enkele dagen na de toekenning aan de Keniase milieu-activiste Wangari Maathai voor afschaffing van de Nobelprijs voor de Vrede. Die toekenning was de druppel die de emmer had doen overlopen, en die reeds tot de nok toe gevuld was door laureaten als Kissinger, Begin en Arafat. Plasterks cri de coeur is begrijpelijk.

Het Nobelprijs-comité heeft inderdaad in het verleden de nodige onbegrijpelijke beslissingen genomen. Het door Plasterk genoemde drietal, van wie de handen besmeurd zijn met liters en liters bloed, kan met gemak verder worden uitgebreid. Toch was zijn redenatie wat vreemd. Maathai zou de prijs niet verdienen vanwege het feit dat ze de elite van het land was binnengestormd met 98 procent van de stemmen, een in een democratie altijd op gezonde scepsis botsend getal, en vanwege haar zacht gezegd wat warrige, maar op de keper beschouwd ronduit gevaarlijke ideeën over AIDS. Als die ideeën het HIV-virus is in westerse laboratoria ontwikkeld om het zwarte ras uit te roeien in Afrika wijd geaccepteerd zullen gaan worden, dan zal ze indirect zeker zoveel doden op het geweten hebben als het genoemde drietal. Allemaal waar en het is volkomen terecht dat daar de aandacht op wordt gevestigd. Maar toch is dat niet ook mijn hoofdbezwaar tegen haar uitverkiezing. Dat is dat het het zoveelste bewijs is dat de prijs is veranderd in een milieu-mensen-en-

vrouwenrechten-en-andere-humanitaire-activiteiten-prijs. Dat is overigens geen verschijnsel van de laatste jaren. Ken-merkend is een opsomming van de verschillende types die de prijs tot dan toe hadden ontvangen, die Nobel-prijscomit lid mevrouw Lionaes in het begin van de jaren zeventig gaf. Daarbij schitterde de term ‘vredesactivist’ door afwezigheid. Alsof het woord ‘schrijver’ ontbrak bij de lijst van winnaars van de Nobelprijs voor de literatuur. Het is echter wel een verschijnsel dat de laatste decennia alleen nog maar sterker is geworden. Maathai heeft de prijs gekregen voor het planten van miljoenen bomen en haar strijd voor vrouwenrechten in Kenia. Wat daarbij haar ideeën over AIDS zijn en met hoeveel procent zij het bestuur van het land is gaan medevormen, is niet relevant. Zelfs als ze de Nobelprijs voor de geneeskunde had gewonnen zouden haar AIDS-ideeën niet relevant zijn ge-weest, als ze de prijs had gekregen voor, laten we zeggen, een revolutionair middel tegen kalknagels.

Maathai verdient de prijs niet, juist vanwege de redenen waarom ze hem wel heeft gekregen. Zonder gezond milieu geen vrede, zo was de redenering. Daar valt zeker wat voor te zeggen, maar dat geldt voor zoveel andere dingen ook. Let there be no mistake: milieu- en vrouwenrechten zijn zeer belangrijk, maar, met de strijd voor vrede, het beëindigen van oorlog en het streven naar ontwapening hebben ze hooguit zeer indirect te maken, en niet eens altijd in positieve zin. Maar laten dat nu de criteria zijn geweest die Nobel had opgesteld. Het was zijn secretaresse, de jarenlange vredesactiviste Bertha von Suttner, schrijfster van de pacifistische bestseller ‘De Wapens Neer’ die Nobel met zijn prijs voor ogen had. Een persoon dus, en het liefst een vrouw, ge-pokt en gemazeld in de vredesbeweging. Helaas echter werd daar de be-paling aan toegevoegd dat die pacifist(e) het liefst in het jaar voorafgaand aan de uitreiking een flinke bijdrage aan (een van) de drie bovengenoemde doelen moest hebben geleverd, reden waarom in zekere zin juist laureaten als Kissinger, Begin en Arafat hun prijs toch met enig recht ontvingen. Maar dan wel alleen als (een deel van) de bepalingen naar de letter werd geïnterpreteerd. Naar de geest van de bedoelingen van Nobel was zulks natuurlijk absoluut niet. Maar, en daar komen we bij de crux van de zaak, dat is een uitreiking aan personen als Maathai of organisaties als Artsen zonder Grenzen, Amnesty International of het Rode Kruis ook niet. De Nobelprijs voor de geneeskunde gaat, jammer genoeg, immers ook niet naar een historicus, hoe be-langrijk werk historici vaak ook doen. Het werk van genoemde organisaties is van groot belang en vaak een zegen voor de mensheid, maar met vredesstreven, anti-oorlogactivisme of ontwapening heeft het wederom slechts zeer indirect te maken en, met name bij mensenrechtenorganisaties, wederom niet altijd in positieve zin. Zeker het laatste decennium is er met regelmaat in naam van de mensenrechten om het voeren van oorlog gevraagd. Dit zal met het oog op het recht op een gezonde leefomgeving, eveneens een mensenrecht, ook gaan gebeuren.

Met andere woorden: mijns inziens kan de Vredes-Nobelprijs nog gered worden, maar alleen als in het vervolg meer gekeken wordt naar de geest van de bedoelingen van Nobel. Dus niet alleen geen prijzen meer naar mensen als Kissinger, maar ook geen prijzen meer naar organisaties of personen die zich inzetten voor zaken als milieu en mensenrechten. En dat dus niet omdat zij er afgezien daarvan vreemde ideeën op nahouden, maar juist omdat zij zich inzetten voor milieu of mensenrechten.

Een alternatieve strandzesdaagse

Speuren naar vredesactiviteiten langs de kust van Noord-Holland

In het kader van de actie 'Bewe-gen naar vrede, stappen tegen geweld' hebben Jan Blanksma, een collega-psycholoog uit Enschede, Jacob Brakenhoff, leerkracht uit Wijk aan Zee en ik een voettocht gemaakt langs de Nederlandse kust op zoek naar vredesactiviteiten. De zoektocht was tevens bedoeld als een ludieke actie voor het Platform Vredescultuur om te bezien, waar en op welke wijze een nieuwe Cultuur van Vrede en Geweldloosheid gestalte kan krijgen. Wij denken daarbij in het bijzonder aan een andere cultuur voor de kinderen van deze wereld.

In dit verslag zal ik een selectie maken van die vredesactiviteiten die gericht zijn op kinderen en jongeren.

Op zondag 25 juli begonnen we onze speurtocht in Rotterdam, omdat Rotterdam de stad is die in de oorlog is gebombardeerd. We begonnen in het Sint Antoniusverpleeghuis in IJsselmonde, omdat daar vredesactiviteiten te vinden zijn. In het Anto-nius worden nog mensen opgenomen die het bombardement op Rotterdam hebben meegemaakt en die voor het eerst hun verhaal vertellen. Net als toen leven we in een tijd waarin on-gevraagd en ongewenst indringende beelden op ons netvlies worden ge-brand; beelden van naakte en onteerde lichamen en nu ook via de televisie beelden van vernederde lichamen, zelfs van onthoofdingen via internet. Al deze beelden van geweld schokken ons en tasten onze beelden van vertrouwen en veiligheid aan. Ze horen niet bij een vredescultuur. Daarom hebben we dringend andere beelden (andere iconen) nodig, beelden die ons troosten, die ons helen en weer terugzetten in onze positieve krachten. De pastor van het St. Anto-nius, Marinus van den Berg, is daar alert op en probeert zulke tegenbeelden te creëren of te verzamelen. Van de Poolse kunstenares Ewa Mehl die een klein atelier heeft in Amsterdam ontving Marinus een beeld van een hoofd veilig in een hand liggend. Ze noemt dit beeld, in tederheid en liefde gemaakt, de kus.

Voor kinderen is het belangrijk kennis te hebben van positieve beelden en om deze te leren creëren. Op die eerste zondagmorgen woonden we de kerkdienst bij in het verpleegtehuis. Christien Mudde die lid is van de NVMP was er ook bij. Zij liep die eerste dag mee.

We liepen van IJsselmonde via een bezoek aan de wijk Oud-West naar het centrum van Rotterdam. We konden bij Christien in haar pensionhuis overnachten. 's Avonds ontmoetten we bij haar thuis Henny van Wieren en haar echtgenoot uit Schiedam. Henny vertelde aan andere vredeswerkers hoe je bruggen kunt slaan tussen jongeren van verschillende geloofsgemeenschappen. Zij nodigen elk jaar jongeren uit Tuzla in Bosnië vanuit de Servisch-orthodoxe, de Moslim- en de Katholieke gemeenschap uit een week naar Nederland te komen. De jongeren die meedoen zijn enthousiast. Voor de Bosnische jongeren was het een kans eens buiten hun geloofsgrenzen te kijken. Voor Neder-landse jongeren was het een verrijkende ervaring. Bruggen bouwen tussen mensen en hun geloofstradities is een vredesactiviteit en creëert een positieve verbeelding. De volgende morgen vroeg vertrokken we naar Delft, naar het vredesmuseum van Chris Geerse van de humanistische vredesgroep PAIS. Hij liet spelen zien, die gericht waren op samenwerking en niet op competitie. Het spel 'van zwaarden tot ploegscharen' verwijst naar een waar gebeurd verhaal in Rusland. In 1895 heeft een groep christenen die een diep geloof had in vrede en samenleven de

hun door de tsaar toebedeelde wapens omgesmeed tot ploegscharen. Voor jongeren kan dat een eye-opener zijn.

Vervolgens naar Den Haag via de ambassade van Litouwen naar de wake voor het Vredespaleis, georganiseerd door Irene van Schagen en Menno Swaak van een vredesgroep die zich bezighoudt met inheemse volkeren in deze wereld. Er is een stichting voor inheemse volkeren opgericht. In 2006 moeten 250 inheemse organisaties in een netwerk zijn ondergebracht om de communicatie met elkaar en met niet-inheemse volkeren mogelijk te maken. Inheemse volkeren zijn dragers van eeuwenoude wijsheid die zo nodig is voor een andere cultuur en voor een andere toekomst van de kinderen in deze wereld. De huidige internationale politiek laat weinig wijsheid zien. We hebben bij Irene overnacht.

De volgende morgen hadden we tussen Den Haag en Noordwijk een gesprek met Jan Gevers Leuven over de erg gevaarlijke ontwikkeling van kleine kernwapens in de VS (en Rusland?). Hij schilderde een hoogst waarschijnlijke toekomst zonder perspectief voor ons en voor de kinderen in deze wereld. Het meest cynisch makend is, dat hij bij jongeren en ook bij volwassenen weinig gehoor vindt. Ze interesseren zich niet voor deze zaken, zo lijkt het. Toch heeft verspreiding van zijn boodschap de hoogste prioriteit. Wellicht krijgt hij nog het meest gehoor bij diegenen die met vredesvraagstukken bezig zijn. Je kunt niet anders dan je inzetten voor een vredescultuur voor de kinderen in deze wereld, als je je laat confronteren met de grootste gevaren in het huidige kernwapenbeleid van supermacht Amerika. Als deze gevaren meer zichtbaar worden, als er werkelijk kleine kernwapens gebruikt gaan worden dan zou er wel eens een om-slag in denken kunnen gaan plaats vinden. Hoe kunnen we in deze wereld er met zijn allen, als wereldburgers voor zorgen, dat het tij keert.

Na een overnachting in Oegstgeest bij Anke Polak van onze Werkgroep Inventarisatie en Ontmoeting Vredes-cultuur zijn we via Noordwijk en een bezoek aan het Platform tegen Zin-loos Geweld aldaar door de duinen lopend verder gegaan naar Haarlem naar het Rosenstock Huessyhuys en vandaar verder via Heemskerk naar het Noorden, naar Texel. In Heemskerk scheidt het gemeentebestuur op actieve manier voorwaarden voor vredesonderwijs aan de basisscholen. Na een overnachting in Zeeveld in Bakkum zijn Jan en ik op de tandem gestapt. Onze eerstvolgende halte was het Liobaklooster in Egmond. Daar blijkt men plannen te hebben om samen met de Stichting Filosofie en Meditatie in Egmond aan de Hoef, Cynham geheten, een School voor Vrede op te richten. Zuster Karin vertelde tijdens ons bezoek, dat er soms jongeren aan de poort komen op zoek naar zingeving. Later hoort ze, dat ze een einde aan hun leven hebben gemaakt. Als je de media aanzet, dan krijg je de indruk, dat ons een mislukte maatschappij getoond wordt, zei ze. Wat zouden we kinderen willen meegeven voor het leven, zodat ze vol verlangen uitzien naar de dag van morgen? Een School voor Vrede zal jonge mensen van 18 tot 30 jaar moeten opleiden die zich praktisch willen inzetten voor de wereldvrede. Een bezoek aan de Matthiasschool in Alkmaar leerde, dat er op een basisschool inderdaad een vredescultuur kan ontstaan in een tijd, dat de leerkrachten zich meer politieagenten voelden dan wat anders. Na overleg met het bestuur ging het docententeam zich toeleggen op conflicthantering. Vanuit het Provinciaal Onder-wijsbegeleidingsteam werd twee jaar geleden het programma 'De Vreed-zame School' geïnitieerd. Iedere week werd en wordt nog een uurtje aan vredesonderwijs besteed.

Kinderen leren met elkaar over conflicten praten, over emoties, hoe zij elkaar zien. Leerlingmediatoren maken nu deel uit van de school. Andere leerlingen kunnen bij hen terecht, als er conflicten zijn. Ik hoop, dat ik in dit kortere verslag de indruk heb meegegeven: vrede moet georganiseerd worden, op scholen en in andere sectoren van de maatschappij.

En ook een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid moet georganiseerd worden om het tij te keren. Op een ontmoetingsdag van het Platform Vredescultuur, op 12 maart 2005, willen we bezien, hoever we daarmee zijn.

Voor eenieder die zich betrokken voelt

VN Decennium voor Vrede en Geweldloosheid voor de Kinderen van de Wereld

Het recente drama in Rusland (Beslan) drukt ons nog eens extra op de gevolgen van onze conflicterende samenleving voor de kinderen van de wereld. Dit jaar is vanuit het Platform Vrede en Geweldloosheid een landelijke werkgroep gevormd met als doel behulpzaam te zijn bij het realiseren van het VN-Decennium voor Vrede en Geweldloosheid voor de Kinderen van de Wereld.

Niet de zoveelste club dus. We zijn bezig met het inventariseren van alle bereikbare groepen die aan het Decennium werken. Dit door het opzetten van een database van organisaties en mogelijke sprekers en het organiseren van een ontmoetingsdag. Om het decennium meer inhoud en vorm te kunnen geven en ook meer bekendheid aan ideeën en suggesties die bij de mensen leven over een vredescultuur voor onze kinderen zien we graag ondersteuning door locale, respectievelijk regionale commissies en uiteindelijk een landelijke commissie om inhoud te geven aan het stappenplan van de Nobelprijs winnaars.

De ontmoetingsdag is zaterdag 12 maart 2005 in de Nicolaas en Monica parochiekerk, Boerhaveplein te Utrecht.

Achtergrondinformatie

Uit verontrusting ondertekenden in 1997 alle winnaars van de Nobelprijs voor de vrede een appèl aan de VN met de oproep de periode 2001-2010 in het teken te stellen van een cultuur van geweldloosheid. In 1998 gaf de VN hieraan gevolg en riep de periode 2001-2010 uit tot het Internationaal Decennium voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid voor de Kinderen van de Wereld. Ter praktische uitvoering stelden de Nobelprijs-winnaars het Manifesto 2000 op, bestemd voor de parlementen van alle lidstaten van de VN, om begin 2001 Nationale Commissies voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid in het leven te roepen. Tot de eerste taken van zo'n Nationale Commissie behoort een brede volksraadpleging over wat er leeft op dat gebied. Hierbij dient door elke gemeente een gemeentelijke commissie voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid te worden opgericht die tot eind 2002 de tijd krijgt om een reeks van kleinschalige en grotere discussiebijeenkomsten te organiseren. Volgens de Nobelprijswinnaars kunnen scholen (leerlingen, ouder-raden, schoolbesturen) hiervan de spil vormen. Het gaat erom ideeën uit te wisselen om te komen tot gemeentelijke verklaringen over het thema.

In 2004 zou de nationale commissie een nationale verklaring moeten afgeven op grond van de verzamelde gemeentelijke verklaringen. De nationale verklaring zou in 2005 in een nationale wet omgezet moeten worden. De vijf resterende jaren werden

bestemd om, vanuit alle uitgevaardigde nationale wetten, in 2010 te komen tot een wereldwijde VN- Resolutie voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid.

Wat kwam ervan terecht?

In 1998 hebben (vredes)organisaties in Nederland bovengenoemd platform opgericht om gezamenlijk invulling te geven aan het Decennium. Tot heden heeft het platform door middel van een persconferentie, een bundel essays en handreikingen aan lokale groepen en individuen alvast een voorschot genomen op de veronderstelde gemeentelijke commissies. De werkgroep Onderwijs bezit materiaal voor diverse leeftijden. Rotterdam startte in 2001, in het kader van 'Rotterdam, Culturele Hoofdstad van Europa', een uitgebreid onderwijsprogramma. Helaas, in gesprekken, zelfs met 'vredesmensen', blijkt nog steeds grote onbekendheid met het Decennium. Daarom werd begin 2004 vanuit het Nederlandse platform voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid een werkgroep opgericht. Doel van de decenniumwerkgroep is niet de zoveelste vredesgroep te zijn, maar door het opzetten van een database van zoveel mogelijk bondgenoten en het organiseren van een ontmoetingsdag het Decennium nieuw leven in te blazen. Hierbij een oproep voor ieder die zich aangesproken voelt, van borreltafel tot beleid, om het Decennium verder te brengen en activiteiten door te geven aan de werkgroep.

Lidorganisaties, aangesloten bij het Platform Vredescultuur:

- | Burger Vredesteams Nederland
- | Doopsgezinde Vredesgroep
- | Europees Centrum voor Conflictpreventie
- | Franciscaanse Vredeswacht
- | Humanistisch Vredesberaad
- | Kerk en Vrede
- | Museum voor Vrede en Geweldloosheid
- | Pais
- | PBI Nederland
- | Quaker Vredescommissie
- | Stichting Formaal
- | Stichting voor Actieve Geweldloosheid
- | Vrouwen voor Vrede
- | Werkgroep TV geweld
- | WILPF Nederland

Uw columnist is een arts die menselijke communicatie graag zonder geweld ziet plaatsvinden. Hij voelt zich betrokken bij de gezondheidszorg in arme landen en beoefent een specialisme dat de gevolgen van de activiteiten van andere artsen probeert te verzachten.

In oorlog

Afgelopen najaar was ik een paar dagen congresseren in de Catalaanse hoofdstad. Het weer was er aangenaam, terwijl in Nederland de herfst toesloeg. Deze plezierige toestand werd nog verder veraangenaamd door de aanwezigheid van mijn jongste

volwassen zoon. Tussen de bedrijven door konden we samen naar enkele van de vele culturele rijkdommen die Barcelona te bieden heeft gaan kijken. Het stadsmuseum voor de hedendaagse cultuur trok ons aan; we verwachtten er moderne kunst te kunnen bewonderen. Tot onze verrassing was het gehele gebouw in beslag genomen door een tijdelijke tentoonstelling “En Guerra”/”At War”. Volgens de folder: “Deze tentoonstelling moedigt aan te reflecteren over de plaats van oorlog in onze cultuur en nodigt bezoekers uit het bezoek om te zetten in hun eigen ervaring in deze ruimte ‘in oorlog’.

Onverwachts werden we voor de keuze gesteld: op de zonnige vrolijke morgen in de spelonk treden waar de oorlog heerste? Barcelona heeft vele opwekkender zaken voor de toerist. Mijn zoon mocht het zeggen, hij wilde deze oorlogstentoonstelling wel zien. Zijn keuze werd wellicht beïnvloed door de bovengemiddelde belangstelling voor geschiedenis en sociale geografie die hij al sinds de middelbare school heeft. We kwamen terecht in een van de meest indrukwekkende museale ervaringen die ik ooit gehad heb. De makers zijn meer dan geslaagd in hun opzet, zoals hierboven geciteerd. In tegenstelling tot de gebruikelijke taalkundige ontoegankelijkheid in vele zuidelijke musea had men zich moeite getroost in vier talen; Catalaans, Spaans, Frans en Engels, alles uitgebreid toe te lichten. Het kaartje gaf ook toegang op andere dagen, als men nog eens terug wilde, ongebruikelijk maar prima!

We zagen en hoorden hoe burgers slachtoffer zijn van oorlogshandelingen; 75% van alle oorlogsdoden in de 20e eeuw waren burgers. Het fenomeen oorlog werd als ‘de geritualiseerde, gerationaliseerde en sociaal aanvaarde handeling van wederzijdse collectieve moord, uitgevoerd met het duidelijke doel om tastbare, maar niet altijd materiële, voordelen voor de overwinnaar te bemachtigen, voordelen waarvan de indruk bestaat dat die niet op andere manieren te verkrijgen zijn’ op allerlei wijzen aan de zintuigen aangeboden. Ik kreeg al snel een angstige en verdrietige stemming omdat ik besepte dat mijn zoon, door zijn leeftijd, bij uitstek deelgenoot van het getoonde geweld zou zijn, als combattant. Hij leek daar zelf niet zo’n last van te hebben, hij bezag het rationeler. Samen liepen we rond, samen bespraken we wat we zagen. Bij ander museumbezoek, met mijn vrouw, loop ik nogal eens vooruit, ieder heeft dan zijn eigen tempo, bepaald door eigen specifieke belangstelling. Nu bleef ik bewust in mijn zoons nabijheid, zijn reacties waren belangrijk voor mij.

Systematisch werd in beeld, tekst en geluid uitgewerkt hoe er slechts oorlog kan zijn als er een vijand is. Het beeld van die vijand wordt door onszelf geconstrueerd. De beelden en verhalen die ons bereiken als ‘nieuws’ hebben een bias, ze zijn het resultaat van een selectieproces die het beeld van de vijand invult en versterkt. Vervolgens werd ons verduidelijkt hoe dankzij de vooruitgang in de wetenschap en technologie het fenomeen urbicide tot stand kon komen. Door de constructie van het vijandsbeeld werd het mogelijk alle burgers van de tegenpartij tot vijand te verklaren, niet alleen soldaten en regeerders, zodat ook zij een legitiem oorlogsdoel werden. Deze culturele dimensie is terug te vinden in vele hedendaagse conflicten. In een prachtig schilderij, *Bringing the war home* van Martha Rosler, zien we een huisvrouw die de gordijnen opentrekt om ze met een moderne stofzuiger te reinigen. Door het raam is er echter uitzicht op een soldaat in een loopgraf aan het front. Deze en soortgelijke kunst benadrukken genadeloos de tegenstelling tussen het veilige thuis en de hel van het front. Er is een aparte afdeling met foto’s van het front, gemaakt door fotografen die overleden op het moment dat ze die foto’s maakten. Er zijn foto’s van de Menen Poort in Ieper, genomen in 1913 en weer in 1919; een grondiger verwoesting van een vertrouwd straatbeeld is nauwelijks denkbaar.

Jammer voor u: de tentoonstelling was slechts van juni tot september 2004. Het initiatief verdient wel navolging: een tentoonstelling over oorlog met eromheen documentaires, lezingen en openbaar debat.

Ref. Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. At War. Institut d'Edicions de la Disputatio de Barcelona. 2004 (isbn 84-7794-999-2) www.cccb.org

'Heroverwegingen betreffende nucleaire energie en democratie na 11-09-'01
IPPNW-congres Europese afdelingen 2002 over kernenergie

De IPPNW-afdelingen Duitsland, Frankrijk, en Zwitserland organiseerden in april 2002 een symposium met als titel: 'heroverwegingen betreffende nucleaire energie en democratie na 11 september'. Een diepe algemene bezorgdheid betreffende de risico's van nucleaire energie voor algemeen gebruik was de reden voor deze bijeenkomst, welke door de terroristische aanslagen op het World Trade Centre en het Pentagon was versterkt.

De door deze gebeurtenissen ontstane bewustwording van de kwetsbaarheid van kernreactoren voor terroristische aanslagen, leidde tot het heroverwegen van de mogelijke risico-situaties, waarin kernreactoren verkeren, situaties die tot dan toe onbekend waren of onderschat werden. Immers, was de omvang en waren de gevolgen van de aanslagen op 11 september 2001 al enorm, een aanval op een kernreactor zou tot een veelvoud van de gevolgen leiden.

Als geen ander is de IPPNW bekend met de scenario's van een kernramp. Regeringen hebben geen rekening gehouden met dergelijke scenario's bij de toepassing van kernenergie voor vreedzame doeleinden. De meeste kerncentrales liggen in dichtbevolkte gebieden. Op de mogelijkheid van terroristische aanslagen op de wijze zoals in september 2001 uitgevoerd, is nimmer gerekend. De kosten van beveiliging van de eigenlijke reactor tegen dergelijke aanvallen, indien al mogelijk, zouden zodanig hoog worden, dat kernenergie onbetaalbaar zou worden. Op de tot dan toe gekende risico's werd tot het moment van de aanslagen al minimaal geïnvesteerd, vanwege de hevige concurrentiepositie, waarin de meeste kernenergie-centrales verkeren. Zouden regeringen van landen waarin veel kernenergie wordt opgewekt, zoals Frankrijk, Zweden, Amerika, Rusland en Japan, op grond van deze nieuwe feiten, tot een heroverweging betreffende kernenergie dienen te komen?

In het rapport dat de IPPNW naar aanleiding van het congres heeft laten verschijnen, laten wetenschappers uit deze landen, aangevuld met andere deskundigen op het gebied van kernenergie, geen andere conclusie toe, dan dat kerncentrales in de huidige omstandigheden, technisch en sociaal, een zodanig risico vormen, dat tot een spoedige en algehele ontmanteling besloten zou dienen te worden.

Op basis van risico-analyses van de sociaal-economische situatie van de landen, de ligging van de centrales, de huidige veiligheidsvoorzieningen, de ongevallen, de bijna-ongevallen, en de wijze waarop in de diverse landen tot besluitvorming wordt gekomen, wordt aangegeven in welke complexe en hachelijke situatie de diverse landen, welke over kernenergiecentrales beschikken, verkeren. De reactie zou kunnen zijn, en dit wordt in een aantal gevallen ook waargenomen, om tot ontkenning van de problemen te komen. Het is de taak van burgers in het algemeen, en deskundige

onafhankelijke non-gouvernementele organisaties als de IPPNW in het bijzonder, om een dergelijke houding van haar regering niet te accepteren en de discussie aan te gaan. Tijdens het IPPNW-congres in 1998 in Australië werd een motie aangenomen, welke op de toen bekende gevaren van kernenergie wees. Na 11 september 2001 zijn er meer redenen om met nog meer overtuiging op een radicale koerswijziging ten aanzien van het gebruik van kernenergie aan te dringen.

Risico-schatting en

-management van de gevolgen van radio-actieve straling

De schatting van de verspreiding van radionucleïden in organen en weefsels vindt plaats met behulp van biokinetische modellen. Daarnaast bestaan er dosimetrische modellen om de stapeling van elk type straling in organen en weefsels vast te stellen. De werkelijke schade aan organen en weefsels wordt berekend met een omrekeningsfactor voor de invloed van de betreffende straling en de gevoeligheid van de organen en weefsels voor deze straling. Elk van deze stappen kent een mate van onzekerheid.

Epidemiologische studies zijn een belangrijk onderdeel om tot een grotere zekerheid te komen. Tot op heden zijn de studies betreffende gamma-straling en neutronen voornamelijk gebaseerd op de overlevenden van Hiroshima en Nagasaki, terwijl er ten aanzien van radon en radium informatie beschikbaar is van werkers in uraniummijnen. De zogenaamde Monte Carlo-techniek berekent de waarschijnlijkheid van alle factoren gezamenlijk. Op grond van de uitkomsten komen de risico's ten aanzien van het totale lichaam, longen en beenmerg hoger uit dan de risico-schattingen van het US Environmental Protection Agency (EPA) in 1999, terwijl een NCRP (National Council on Radiation Protection)-rapport in 1997 de dosis-ratio-effectiviteit-factor (DDRF) als grootste bron van onzekerheid inschat, met een bandbreedte voor de risicowaarden voor het gehele leven van een kwart tot tweemaal van de huidige aanname van 5 procent per Sievert. DDRF's worden gebruikt om risico's ten gevolge van hogere blootstellingen om te rekenen naar risico's bij lagere blootstellingen. Het verband wordt als kwadratisch aangenomen, maar bij lagere doseringen (onder 0.2 Gy) wordt een meer lineair verband waargenomen. Indien de huidige aangenomen DDRF-waarde van 2 op grond van nieuwe inzichten wordt gewijzigd in 1, neemt het risico op dodelijk carcinoom toe tot 10% per Sievert. Er bestaan verder aanzienlijke verschillen tussen de risico's voor ziekte en voor dood, daarnaast voor diverse vormen van carcinoom, terwijl de risico's op genetische defecten nog nauwelijks in kaart gebracht zijn.

Gebeurtenissen

Chernobyl

De gevolgen van de ramp in Chernobyl in 1986 zijn lange tijd verborgen gebleven. Geleidelijk worden deze gevolgen duidelijk. Een aantal wetenschappers, waaronder de Witrus Yuri Bandazhevsky, welke tot op heden gevangen zit wegens zijn waarschuwende rapporten over de stapeling van radioactief cesium bij kinderen, publiceerden rapporten over de gevolgen voor de bevolking. Meer dan 400.000 mensen uit de regio zijn naar aanleiding van de ramp geëvacueerd. De regering van de Oekraïne gaf in 1991 nog een aantal van 2000 op van mensen met afwijkingen ten gevolge van de kernramp, in 2003 was dit officiële aantal reeds toegenomen tot bijna 100.000.

Schildkliercarcinoom, cardiomyo-pathie, ECG-afwijkingen en genetische afwijkingen zijn significant toegenomen, tot wel het 35-voudige. Sociale gevolgen van de ramp waren verder een toename van depressies en suicide bij kinderen: het Chernobyl Children Illness Program rapporteerde in 2003 dat circa 15 procent van de 110.000 onderzochte kinderen hulp nodig hadden. De cesiumbesmetting in andere landen zoals Engeland, Frankrijk en Duitsland zijn tot op de dag van vandaag meetbaar, en elk van deze landen heeft een andere wijze van omgang hiermee, in grote lijnen conform met de reactie op de aanvankelijk radioactieve jodiumbesmetting kort na de ramp.

Tokai-Mura

In 1999 vond in de kernenergiecentrale bij Tokai-Mura in Japan een ramp plaats, waarbij, ondanks dat slechts 1 mg Uranium 235 in een periode van 20 uren tot splijting kwam, er in de dagen en weken erna tot in de wijde, dichtbevolkte, omgeving tot 20-voudige toename van radioactieve straling gemeten werd. De oorzaak was het negeren van veiligheidsvoorschriften. De economische gevolgen waren gigantisch, slechts een fractie, 125 miljoen dollar, werd door de eigenaar van de centrale uitgekeerd, gezondheidsschade werd niet erkend op basis van een verklaring van de autoriteiten dat geen hogere blootstelling dan 200 mSv is bereikt. In een referendum gehouden in 2001 wees 53% van de ondervraagden in de Mie-provincie de bouw van een nieuwe kerncentrale af.

Verenigde Staten

De eerste grote kerncentraleramp vond plaats in 1979 in de Verenigde Staten in de Three Miles Island-centrale bij Harrisburg. Hierna was er een substantieel publiek verzet tegen kerncentrales. Ondanks het feit dat in de VS veel kerncentrales in aanvliegroutes van vliegtuigen liggen, en één van de vliegtuigen welke op 11 september 2001 het World Trade Centre aanviel, over de Indian Point kerncentrale vloog, reageerde de US Nuclear Regulatory Commission (NRC) uiterst terughoudend op de ongerustheid bij de burgers en in de media. Deze houding werd ingegeven door commerciële belangen en de veronderstelling dat de gezondheidsproblemen door vrijkomende straling bij een aanval beheersbaar zouden zijn. Sinds 1991 was de NRC weliswaar overgegaan tot een operationeel programma van veiligheidstesten, maar de resultaten hiervan waren tot de aanval van 11 september niet bijzonder gunstig: in tenminste 46 procent van de oefensituaties werd een vitaal reactoronderdeel 'vernietigd'. Na

11 september 2001 werden de programma's en resultaten om veiligheidsredenen niet meer bekendgemaakt. Weliswaar werd door de NRC in april 2002 een nieuwe, strengere standaard ingevoerd, maar deze werd door een regeringscommissie in maart 2004 gekwalificeerd als 'zelfs niet in de buurt komend van een aanvaardbaar niveau'. Een senaatscommissie bereidt een beter toezicht voor op de bureaucratische en afhoudende gang van zaken bij de NRC.

De onderliggende sociale structuren en besluitvorming

Zweden: kansen voor ontmanteling laten liggen

Ondanks de beschikbaarheid van waterkrachtcentrales heeft Zweden olie en kernenergie nodig om te voorzien in de hoge energiebehoefte per hoofd van de bevolking. De regering streeft ernaar de afhankelijkheid van olie te verminderen.

Kernenergie was vanaf de aanvang duurder dan de aanwezige waterkracht, maar werd in verband met militaire belangen ge-start.

Aangezien de parlementaire discussie tot verdeeldheid leidde, werd in maart 1980 een referendum over kernenergie gehouden. De uitkomst was dat er een maximum van 12 kernreactoren gebouwd konden worden met een beperkte levensduur van 25 jaar, waarna deze weer gesloten dienden te worden. Het aantal van 12 reactoren was ingegeven vanuit de veronderstelling dat alleen bij de bouw van meerdere reactoren het economische rendement voldoende zou zijn. Daarnaast hadden de energieproducenten er belang bij om overcapaciteit te bouwen, teneinde de concurrentie met de, veelal gemeentelijke, waterkrachtcentrales aan te kunnen. De overspannen prognoses leidden na realisatie van de centrales tot een slecht economisch rendement met lage energieprijzen. De verliezers waren de gemeenten met waterkrachtcentrales, welke door de lage energieprijzen hun centrales nauwelijks draaiende konden houden.

Door de lage prijzen startte de energie-intensieve industrie in 1996, ten tijde van de aankondiging van de sluiting van de eerste kerncentrales, een campagne voor behoud van kernenergie. De energielobby slaagde er- in een ministerpost in de regering te veroveren, waarna na betaling door de burgerij van een astronomische vergoeding voor de sluiting van twee verouderde kerncentrales, de overige sluitingsplannen geruisloos verdwenen. De kernenergielobby heeft verder bedongen dat de nog werkende centrales in stand zullen worden gehouden door kwijtschelding van belasting op kernenergie, teneinde de concurrentie met de overige producenten aan te kunnen.

Oostenrijk: van referendum over, naar verbod van kernenergie

In 1955 bereikte Oostenrijk de status van neutraliteit, waarbij het verbod van kernwapens op het grondgebied werd afgekondigd. In de jaren '70 werden met steun van de industrie plannen gemaakt voor een kerncentrale, met steun van een aantal grote politieke partijen. Vanuit de Academie van Wetenschappen kwamen echter tegengeluiden en er kwam een publieke campagne tegen kernenergie op gang. Onder druk hiervan werd een referendum gehouden, waarvan de uitslag 50.5% ten voordele van de centrale was. Toch werd deze niet in gebruik genomen, omdat bleek dat zij niet voldeed aan de standaarden van dat moment. Een kernenergiewet werd vervolgens in het parlement afgewezen en de afkeer van de bevolking tegen kernenergie is sindsdien verder toegenomen. In juli 1999 nam het Oostenrijkse parlement een constitutionele wet aan voor een nucleairvrije staat.

Zwitserland: referenda

Het Zwitserse systeem van referenda kent een lange historie. De kosten voor het doen houden van referenda zijn hoog en de kans op een gunstige uitslag in de praktijk laag. Na de Tweede Wereldoorlog droomde de wereld van goedkope, veilige en overvloedige energie. De industrie kon aan deze droom voldoen door de oprichting van grote laboratoria, waar met hulp van technische universiteiten nieuwe technologieën ontwikkeld werden. Kernenergie paste in deze opzet. Waarschuwend geluiden van individuele wetenschappers of groepen van wetenschappers gingen verloren in de enorme campagnes welke door de voorstanders van kernenergie gehouden werden. Desondanks is de kernenergielobby er niet in geslaagd een meerderheid van de bevolking voor haar ideeën te winnen.

De laatste decennia is er serieuze be-langstelling voor kleinschalige energie of de vervanging van megawatts in 'negawatts' (besparingen), terwijl de angstbarometer voor kernenergie langzaam maar zeker sterker wordt. De verwachting bestaat dat de Zwitserse bevolking in 2003 voor de afschaffing van kernenergie zal stemmen.

Frankrijk: wie beslist; de minister, de ingenieurs of de investeerders?

In een land als Frankrijk wordt 80 procent van de benodigde energie op-gewekt in kerncentrales. In Duitsland en Japan is dit 35 procent, in de UK 29 procent, terwijl de VS en Zweden 20 procent van haar energiebehoefte uit kerncentrales haalt. De situatie in Frankrijk heeft grote invloed op de discussie over kernenergie. Het feit dat de centrales in handen zijn van de staat, en dat kernenergie in aanvang bedoeld en gebruikt werd voor militaire doeleinden, leidde vanaf de aanvang tot een groter staatsbelang dan in andere landen. Daarnaast is de status van de in de kernenergiesector werkzame ingenieurs door deze situatie zodanig sterk, dat zij een belangrijke positie hebben verworven in de regeringscommissies die de elektriciteitsvoorzieningen regelen.

François Mitterand, die tijdens zijn verkiezingscampagne nog tegen de uitbreiding van kernenergie was, stemde kort na zijn verkiezing in met de aanleg van de opwerkingsfabriek in Cap La Hague. De uitstoot van radionuclide in de omgeving is veel hoger dan toentertijd geaccepteerd werd, laat staan wat heden ten dage als aanvaardbaar gezien wordt. Herziening van deze normen is enkele malen uitgesteld. De beslissing over het ontmantelen, door president Lionel Jospin van de 'Superphenix', werd genomen tegen het advies van zijn minister. Hoewel de kernenergiesector op deze wijze bevrijd werd van de last van een hoogst twijfelachtig experiment, werd door deze beslissing de lobby voor de bouw van conventionele kerncentrales verder versterkt. Het parlement is in geen van de gevallen geraadpleegd. Het argument van onafhankelijkheid op energiegebied wordt als een dogma gehanteerd, hoewel sinds de Chernobyl-ramp de scepsis bij het publiek fors is toegenomen. Het feit dat juist de autoriteiten in Frankrijk erg terughoudend waren met het nemen van maatregelen na deze ramp, heeft hier ongetwijfeld aan bijgedragen. Momenteel houden deze krachten elkaar in evenwicht, al zijn er recente berichten over de bouw van nieuwe, terrorisme-bestendige centrales.

Naschrift

In 2003 heeft de meerderheid van de Zwitserse bevolking tegen de voorstellen gestemd om de vijf kerncentrales te vervangen door andere energiebronnen. Het Franse staatsenergiebedrijf EDF maakte in 2004 bekend voor 3 miljard euro de eerste van een nieuwe generatie waterdrukreactoren te gaan bouwen en in de toekomst totaal 58 stuks. In het persbericht wordt ten overvloede gemeld dat de dubbele behuizing een aanslag met vliegtuigen kan overleven. Een verbazingwekkende mededeling omdat altijd al gesteld is dat de bestaande behuizingen bestand zijn tegen aanslagen en de echte gevaren daar niet in schuilen. De gevaren liggen in de ongecontroleerde proliferatie van kernsplijtstoffen en de mogelijkheden om deze te produceren, de falende overige beveiliging en de langzamerhand bekende schadelijke gevolgen voor de bevolking in geval van een kernramp. Zie onder andere ook het artikel in de vorige Nieuwsbrief over het Khan-netwerk.

Al met al een verontrustende ontwikkeling.

Bron: IPPNW global health watch 2004. Het rapport is te bestellen bij het bureau van de AVV / NVMP.

Deel III: stationering van kernwapens in Nederland, plan voor algehele ontwapening, Amerikaanse plannen voor samenwerking met Europa en einde van de Nederlandse beweging

De Nederlandse Vredesraad (1949-1969) als onderdeel wereldvredebeweging

Vanaf 1949 trad een 10-jarige periode in, waarin via de NAVO (opgericht 04-04-1949) militaire samenwerking tussen de Vereenigde Staten en West Europa werd geregeld. Daarbij werd er vanaf 1953 ook over de eventuele plaatsing van kernwapens gesproken.

Stationering kernwapens

Op 12 januari 1954 sprak de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Dulles over een nieuwe strategie voor 'massale vergelding', waarbij moderne (bedoeld was kern-) wapens gebruikt zouden worden. In datzelfde jaar werd dit uitgangspunt door de andere NAVO-landen aanvaard. In Nederland geschiedde dat in april '55 toen een ontwerp-tekst over atomaire informatie in de Tweede Kamer zonder enige discussie werd aanvaard. Op 22 juni 1955 werd inderdaad een verdrag met Amerika gesloten. Daarbij bleek uit de tekst van het verdrag dat informatie aan de bevolking over het ontwerp en de productie van kernwapens uitgesloten werd. Al die jaren was er in West-Europa verzet tegen genoemde plannen. Zo schreef de Nederlandse Vredesraad op 22 augustus 1957 een brief aan minister-president Drees, waarbij er op aangedrongen werd aan de Amerikaanse regering geen toestemming te verlenen om raketten met atoombelasting op Nederlands grondgebied te stationeren.

In december 1957 aanvaardt de Nederlandse regering op een vergadering van de NAVO-raad de opslag van (tactische) kernwapens. Sinds 1958 of '59 zouden deze kernwapens in Volkel zijn opgeslagen. Dit werd echter niet door de Nederlandse regering toegegeven totdat minister Aartsen niet lang geleden op een desbetreffende vraag van een Tweede Kamerlid antwoordde dat die wapens niet op 'scherp' stonden. In die plaats zou ook een squadron van F-84's van de tactische NAVO-luchtmacht worden gestationeerd. In 1959 besloot de Nederlandse regering tot de aankoop van een straaljager, die net als de Honest-John raket en de F-84 atoombelasting zou kunnen vervullen.

Ontwapeningsvoorstellen

Begin jaren 1960 waren de president van de VS en de ministerraad van de SU het met elkaar eens dat bij de crisis omtrent de plaatsing van een Sovjet-raketinstallatie in Cuba wel gebleken was hoe gevaarlijk die kernbewapening was. (De gehele wereldbevolking had dit in bange verwachting meebeleefd). De toenmalige president van de Sovjet Unie Chroetsjov legde de Verenigde Naties daarna een plan tot 'stapsgewijze algemene en totale ontwapening' voor en stuurde dit plan ook naar alle parlementen. Dit voorstel werd door 900 bekende Nederlanders, waaronder

hoogleraren uit de Pugwash-beweging ondersteund. In het blad 'Vrede' gebruikte men het woord 'Dooi' als titel van een artikel over deze materie. De regeringsleiders zouden hierover in Parijs begin 1960 vergaderen, hetgeen echter niet doorging omdat de leiders van de SU verontwaardigd waren over de spionagevluchten van een Amerikaans vliegtuig boven de SU. Hoe negatief de protesten van de bevolking door de regerende autoriteiten ontvangen werden bleek uit het feit dat burgemeester Van Hall van Amsterdam in 1961 bij een daar te houden demonstratie de leuzen 'Géén kernwapens in Nederland' en 'Vóór opheffing van vliegbases in Nederland' verbood! In 1961 werd door de Nederlandse Vredesraad weer geprotesteerd tegen het opslaan van kernwapens in ons land. Jongeren organiseerden een anti-atoom-fietstocht naar Volkel, waar sinds 1958 kernbommen zouden zijn opgeslagen, maar fietsten ook langs Soesterberg, waar men ook kernbommemem zou willen plaatsen (hetgeen niet is doorgegaan). Deze fietstochten zijn jarenlang voortgezet, later als de bekende Paasmarsen.

Strijd in Vietnam

Vanaf het begin van de jaren '60 werden de Verenigde Staten hoe langer hoe meer betrokken bij de strijd in Vietnam (de Fransen hadden zich na ruim 7 jaar strijd in 1954 neergelegd bij de volledige zelfstandigheid). Ook ten aanzien van de oorlog in Vietnam heeft de Nederlandse Vredesraad zich verzet, waarbij vooral jongeren, mensen uit bedrijven, vakbeweging en buurten zich weerden.

Multilateral Force

In 1965 werd in Nederland actie gevoerd tegen de plannen voor een Multilateral Force (MLF), een met atoomwapens voorziene strijdmacht waaraan Engeland, Frankrijk en ook de Bondsrepubliek Duitsland deel zouden nemen. Er zou een Europese atoomvloot moeten komen, waarvoor Duitsland bereid was 40% van de kosten te dragen. Bij deze plannen speelde het idee om zich als Euro-pese kernmacht af te kunnen zetten tegen de Amerikaanse hegemonie ook een rol. Er is tegen deze plannen in Amsterdam een breed opgezette demonstratie gehouden op 9 januari 1965 waarbij er samengewerkt werd door PSP, PvdA, CPN, partijlozen en de vredesbeweging. Bekende tegenstanders van dit verdrag waren de professoren Delfgaauw, de Graaf en Manning, evenals de schrijver Theun de Vries. Zij vormden met anderen een aanbevelingscomité. De plannen voor een MLF zijn uiteindelijk niet doorgegaan, onder andere omdat het aan de Bondsrepubliek niet toegestaan was over kernwapens te beschikken.

Samenwerking met andere organisaties

Was al in de actie tegen de Duitse herbewapening samengewerkt met 'Dat nooit weer', een groepering die vanaf 1953 tot 1955 actief was en mee protestvergaderingen en handtekeningacties organiseerde, later werd dus ook met politieke partijen samengewerkt. In latere jaren werd met vrijwel dezelfde deelnemende organisaties het 'Komité tegen de verspreiding van kernwapens' opgericht, dat goed bezochte protestvergaderingen hield, waar ook weer bekende Nederlanders het woord voerden. Uiteindelijk zou deze alom gestelde doelstelling in de late jaren zeventig leiden tot het 'Non Proliferatie Verdrag' dat in 1970 in werking trad.

Ultracentrifuge-project

In 1969 werd het in Enschede mogelijk om uranium te verrijken door middel van de zogenaamde ultracentrifuge methode. Ook toen doken weer plannen op om, nu Europa over deze techniek beschikte, waarmee

H-bommen gemaakt konden worden, een Europese kernmacht te gaan vormen. Ook dit keer kreeg de samenwerking in breder verband, namelijk met de NAVO, de voorrang.

Einde Nederlandse Vredesraad

In 1969 is besloten de Nederlandse Vredesraad op te heffen. Het aantal aanhangers was de laatste jaren duidelijk afgenomen. Er waren in de Vredesraad tegenstellingen en er werd zelfs gezegd dat deze Raad niet meer nodig was, omdat andere organisaties het vredeswerk overnamen. Dit laatste is een onderschatting van de kracht van het internationale netwerk van de vredesbeweging, wat misschien het beste kan worden weergegeven door een citaat uit het boek 'Kernwapens en Politiek' van Henri Kissinger, in die jaren minister van buitenlandse zaken van de VS.

Sedert de Wereldvredesbeweging in 1950 startte met het appèl van Stockholm voor de vrede, waaronder 500 miljoen handtekeningen over de gehele wereld werden verzameld, heeft ze een goed georganiseerde campagne gevoerd om massale

protesten en massa-acties tegen het gebruik van kernwapens te ontketenen. De Wereldvredesraad en de verschillende nationale vredesraden, die in talrijke landen aan deze en gene zijde van het ijzeren gordijn bestaan, hebben een voortdurende stroom van argumenten verbreed, die de aandacht vestigen op de gruwelen van de atoomoorlog en de noodzakelijkheid deze buiten de wet te stellen.

Het vrij abrupte einde van de Nederlandse tak van de internationale vredesbeweging verandert niets aan het feit dat deze ruim 20 jaar grote invloed heeft gehad doordat ze gesteund werd door mensen uit alle bevolkingslagen. Het was een democratische beweging, wat verleden betreft duidelijk verbonden met de strijd tegen fascisme en oorlog. In de leiding speelden mensen met een communistische levensovertuiging een grote rol (geschat is dat het ging om 20% van de aanhangers), wat eveneens bij de deelnemende landen het geval was. De wijze waarop de strijd georganiseerd was met vredesraden op velerlei niveau, waarbij de namen van bekende mensen als aanbeveling dienden, verschilt van huidige strijdmethoden.

Naschrift

De Internationale Vredesraad zette haar strijd voort, zij het dat ook in andere landen de aanhang geleidelijk verminderde en eveneens landelijke vredesraden werden opgeheven. In West-Europa bestaan, voor zover bekend, thans nog vredesraden in België, Frankrijk, Spanje, Portugal en Griekenland, waar het World Peace Center (WPC) gevestigd is. In latere jaren is men meer aandacht gaan besteden aan solidariteit ten opzichte van de ontwikkelingslanden. Er werd, volgens de eigen websiteberichten, in de volgende jaren verder actie gevoerd tegen de oorlog in Vietnam. Later verzette men zich tegen de neutronenbom, waartegen men een wereldwijde campagne organiseerde, tegen het installeren van Pershing en Cruise raketten door de Navo en werd gepleit voor atoomvrije zones, terwijl ook Reagans plannen voor Star Wars werden afgewezen.

Op het dit jaar in mei in Athene gehouden congres waren 62 organisaties vertegenwoordigd uit 47 landen met 134 afgevaardigden. In de slotverklaring staat onder andere dat de mensheid nog nooit zo bedreigd is geweest als door de huidige ontwikkelingen. Echter, dat er ook nog nimmer zoveel wereldwijd protest is geweest.

Men veroordeelt het terrorisme, maar voegt er aan toe dat de aanval op de Twin Towers door de VS gebruikt is als excuus voor de oorlog in Afghani-stan en Irak. Vele brandhaarden in de wereld worden uitvoerig beschreven en becommentarieerd, waarbij in het algemeen de kant van de ontwikkelingslanden wordt gekozen. Over de situatie Tsjetsjenië-Rusland geeft men geen commentaar. Er wordt verder op gewezen dat het in 2005 zestig jaar geleden is dat de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki werden afgeworpen en dat in datzelfde jaar in New York de review-conferentie van het Non-Proliferatieverdrag wordt gehouden, hetgeen een keerpunt voor de afschaffing van de kernbewapening genoemd wordt. Aan het eind van bovenstaande de verklaring die bij deze 55ste verjaardag van de Wereldvredeeraad uitgebracht wordt, roept men tenslotte op een wereld van vrede, gelijkheid, recht en solidariteit tot stand te brengen.

Literatuur

De jaargangen van het blad Vrede, die in het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis opgeslagen liggen. Gegevens over WPC: Internet <<http://www.wpc-in.org>>

Met dank aan Elske de Smit, Didi en Guido van Suchtelen, die hulp boden bij de samenstelling van de drie artikelen.

Een verenigde of een verdeelde wereld?

Verklaring van Nobelprijs-winnaars voor de Vrede

Op hun 5e topontmoeting 12 november 2004 te Rome.

Twee decennia geleden beleefde onze wereld een periode van hoop. Geïnspireerd door maatschappelijke organisaties op het gebied van vrede, vrijheid, democratie en solidariteit werkten landen samen aan de beëindiging van de Koude Oorlog. Helaas dreigen we de verkregen mogelijkheden hiertoe te verliezen. Wij maken ons ernstig zorgen over de hernieuwde nucleaire en conventionele wapenwedloop, de minachting voor het internationale recht en het falen van de wereldleiders om de uitdagingen van armoede en milieudegradatie op een adequate manier aan te pakken. Een cultuur van geweld verspreidt zich wereldwijd, de gelegenheid tot het bouwen van een cultuur van vrede, zoals bepleit door de VN, Paus Johannes Paulus II, de Dalai Lama en andere geestelijk leiders, verschuift naar de achtergrond.

Naast de uitdagingen uit het verleden zijn er nieuwe ontstaan, die, indien onzorgvuldig aangepakt, kunnen leiden tot een botsing van beschavingen, religies en culturen. Dergelijke conflicten zijn niet onvermijdelijk. Wij zijn er van overtuigd dat bestrijding van het terrorisme in al zijn vormen een taak is die vastberaden moet worden aangepakt. Alleen door het benadrukken van onze gezamenlijk ethische waarden, respect voor mensenrechten en fundamentele vrijheden, en het inachtnemen van democratische beginselen, binnen en tussen landen, kan terrorisme worden verslagen. We moeten de wortels van het terrorisme aanpakken, armoede, onwetendheid en onrecht, in plaats van geweld met geweld bestrijden. Onacceptabel geweld vindt dagelijks plaats tegen vrouwen en kinderen. Kinderen blijven ons meest waardevolle maar tevens meest verwaarloosde bezit. Hun bescherming, veiligheid en gezondheid behoort de hoogste prioriteit te krijgen. Kinderen wereldwijd verdienen het in en voor vrede te worden opgevoed. Er bestaat

geen rechtvaardiging voor het verwaarlozen van hun veiligheid en welzijn en in het bijzonder, hun lijden ten gevolge van oorlog. De oorlog in Irak heeft een broeinest gecreëerd van instabiliteit en een voedingsbodem voor terrorisme. Geloofwaardige rapporten over de verdwijning van nucleair materiaal kunnen niet worden verzwegen. Terwijl we rouwen om de dood van tienduizenden burgers, is geen enkel door de coalitie voorop gesteld doel bereikt. De uitdagingen van veiligheid, armoede en milieudegradatie kunnen alleen verwezenlijkt worden door multilaterale inspanningen op basis van het internationaal recht. Alle landen dienen zich strikt te houden aan de volgens internationale verdragen overeengekomen verplichtingen. De onmisbare rol van de VN en de primaire verantwoordelijkheid van de VN-Veiligheidsraad dienen te worden benadrukt bij het handhaven van vrede.

Wij ondersteunen een snelle vreedzame oplossing van het Noord-Koreaans kernwapenprobleem, inhoudend een verifieerbare beëindiging van het Noord-Koreaanse kernwapenprogramma, het leveren van veiligheidsgaranties, alsmede het opheffen van de sancties tegen Noord-Korea. Zowel de 'zes-partijen'-besprekingen als de bilaterale inspanningen van Amerika en Noord-Korea dienen bij te dragen tot deze resultaten. We verwelkomen de recente voortgang in de besprekingen tussen Iran, het verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland over het Iraanse nucleaire programma en hopen dat de VS bij dit proces aan willen haken om een oplossing te vinden binnen de grenzen die het Internationaal Atoom Gezelschap (IAEA) stelt. We roepen op tot vermindering van militaire uitgaven en tot het afsluiten van een verdrag dat wapenhandel controleert en wapenverkoop verbiedt als deze gebruikt worden in strijd met de internationale rechten van de mens.

Als Nobelprijswinnaars geloven wij dat de wereldgemeenschap spoedig de uitdagingen van armoede en duurzame ontwikkeling moet oppakken. Het aangaan van deze uitdagingen vereist de politieke wil die tot nu toe zo jammerlijk heeft ontbroken. De beloften gedaan door landen tijdens de VN-Millenniumtop, de afspraken over toegenomen ontwikkelingshulp, eerlijke handel, toegang tot de wereldmarkt en schuldenverlichting voor ontwikkelingslanden zijn niet nagekomen. Armoede is nog steeds de meest verbreide en gevaarlijkste gesel van deze wereld. Miljoenen mensen worden het slachtoffer van hongersnood en ziekte, hele naties lijden onder gevoelens van frustratie en wanhoop. Dit creëert een voedingsbodem voor extremisme en terrorisme. De stabiliteit en toekomst van de hele wereldgemeenschap loopt hierdoor gevaar. Wetenschappers waarschuwen ons dat het falen om de problemen van water, energie en klimaatsverandering op te lossen zal leiden tot chaos, meer militaire conflicten en uiteindelijk de vernietiging van het ecosysteem waarvan onze beschaving afhankelijk is. Daarom benadrukken wij onze steun aan het Kyoto-protocol en de Earth Charter en onderschrijven het recht op toegang tot water zoals verwoord in de aanzet van Green Cross International die regeringen oproept tot een modelverdrag over water.

Als Nobelprijswinnaars geloven wij dat als we de nieuwe ongekende mogelijkheden willen benutten en de gevaren die ons bedreigen het hoofd willen bieden wij een beter wereldbestuur nodig hebben. Daarom ondersteunen wij de versterking en hervorming van de VN en haar instituties.

Als directe urgente doelen willen wij ons inzetten voor:
I Oprechte inspanningen om de crisis in het Midden-Oosten op te lossen.

Dit is zowel de sleutel tot het probleem van het terrorisme als een mogelijkheid om een gevaarlijke botsing van beschavingen te voorkomen. Een oplossing is mogelijk als het recht van alle landen in de regio op een veilige en levensvatbare staat wordt gerespecteerd en als het Midden-Oosten wordt geïntegreerd in het wereldgebeuren waarbij de unieke cultuur van alle mensen in die regio wordt gerespecteerd.

I Het behouden en versterken van het Nucleaire Non-Proliferatie Verdrag. Wij wijzen dubbele maatstaven af en benadrukken de wettelijke verantwoordelijkheid van kernwapenmachten om te werken aan de eliminatie van kernwapens. Wij roepen op tot voortzetting van het moratorium op kernproeven in afwachting van het in werking treden van het Kernstopverdrag, Comprehensive Test Ban Treaty alsmede versnelling van het proces van verifieerbare en onomkeerbare kernwapenreductie. Wij zijn erg geschrokken van de plannen voor het ontwikkelen van nieuwe, inzetbare kernwapens en roepen op tot het afwijzen van doctrines die kernwapens zien als legitieme oorlogswapens en preventieve dreiging toestaan.

I Het realiseren van het initiatief van de VN-secretaris generaal om in 2005 op hoog niveau een conferentie bijeen te roepen die een aanzet geeft voor de uitvoering van de Millennium Development Goals. Wij pleiten voor een sfeer van maatschappelijke verantwoordelijkheid teneinde deze belangrijke taken te verwezenlijken.

Wij geloven dat, om de problemen waar deze wereld mee kampt op te lossen, de hedendaagse politici moeten samenwerken met een versterkte civil society en sterke massabewegingen. Dat is de weg naar globalisering met een menselijk gezicht en een nieuwe internationale orde die bruto geweld afwijst, alsmede etniciteit en culturele en politieke diversiteit respecteert en recht, toewijding en solidariteit verzekert. Wij, de Nobel-prijswinnaars en organisaties pleiten voor de realisatie van deze doelen en roepen regeringen en mensen wereldwijd op ons te volgen.

Mikhail Gorbachev, Kim Dae-Jung, Lech Walesa, Joseph Rotblat, Jose Ramos-Horta, Betty Williams, Mairead Corrigan Maguire, Carlos Filipe Ximenes Belo, Adolfo Perez Esquivel, and Rigoaberta Menchu Tum en United Nations Children's Fund, Pugwash Conferences, International Physicians for the Prevention of Nuclear War, International Peace Bureau, Institut de Droit International, American Friends Service Committee, Médecins sans Frontières, Amnesty International, United Nations High Commissioner for Refugees, International Labour Organization, International Campaign to Ban Land Mines, United Nations.

Uit de tijdschriften

Graven naar de toekomst

De Pugwash-conferentie 2002 in Groningen Sharing the Planet leverde naast een fraai boekwerk ook nieuwe vragen op. Bekende vragen over de (on)-houdbaarheid van de westerse manier van produceren en consumeren, maar vooral ook over het verlies van menselijkheid in de westerse cultuur. Gesteld wordt: de westerse levensstijl is inherent onduurzaam met zijn expansie en druk op het milieu. Als steeds grotere delen van de wereld (China, India) deze overnemen, zal dit catastrofale gevolgen hebben. Het rapport GEO-2000 van het UNEP, met een inventarisatie van de

mondiale situatie op milieugebied, roept de rijke landen op om liefst 90% van hun productie/-consumptie terug te schroeven. Alleen zo kan de rest van de wereld zich ontwikkelen.

Onderliggend aan de materiële noodzaak tot productie-/consumptiebeperking bevindt zich een veel dieper, een menselijk probleem. (Materiële) welvaart komt steeds meer in de plaats van welzijn, waaraan immateriële waarden (sociale, culturele, spirituele) ten grondslag liggen. Door toenemend anonieme en steeds grootschaliger structuren raken mensen vervreemd, niet meer betrokken bij bedrijven, scholen, politiek. Door het verlies aan menselijke maat, evenals door de toegenomen mobiliteit, eroderen bestaande banden tussen mensen, zoals je die nog wel vindt in kleine gemeenschappen. Men heeft geen tijd meer voor elkaar. De moderne no-nonsens-cultuur werkt hebzucht en cynisme in de hand: een houding van 'hebben' versus 'zijn' werkt verziekend, vervreemding leidt tot wantrouwen.

Aan de moderne machinerie in techniek en organisaties wordt een grote en zelfstandige waarde toegekend: instrumentele rationaliteit boven waarde-rationaliteit (we weten hoe het werkt maar niet waarvoor). Diagnose: de westerse cultuur is een arme cultuur met een aanmerkelijk tekort aan spiritualiteit, visie en zin. Een drastische koerswijziging blijkt noodzakelijk. Niet alleen zullen we moeten leven in een cultuur van het genoeg, maar vooral moeten we zien onze menselijkheid te hervinden. Hoe?

Naast bovengenoemd kwalijks bracht de westerse levensstijl ons ook verworvenheden die we niet kwijt willen zoals de moderne rechtsstaat, de democratie, de goede resultaten van de moderne wetenschap en haar onvooringenomen zoeken naar waarheid.

Als therapie wordt gesteld een omvangrijke wetenschappelijke dieptepeiling naar ons moderne levenspatroon. Deze zal multidisciplinair moeten zijn en uiteindelijk mondiaal, voortbouwend op veel onderzoek. Wat drijft ons mensen? Zonder grondig zicht hierop zijn initiatieven tot bijsturen krachteloos en zullen ze weinig resultaat boeken. Het falende milieubeleid en de matige effecten van veel actiegroepen illustreren deze visie.

Pughwash stelt een, weliswaar pretentius, project voor waarin cultuursociologen, economen, psychologen, biologen, ecologen, historici, filosofen en theologen elkaar vinden. In deze eerste prille fase vraagt zij aan haar leden te reageren als zij de urgentie van een dusdanig project onderschrijven en ideeën hebben over de mogelijke inhoud en vormgeving.